Sprogvurderinger af 3-årige

Erfaringer og perspektiver

Sprogvurderinger af 3-årige

© 2007 Danmarks Evalueringsinstitut

Layout og produktion: X2M
Foto: Stillleben, hvor intet andet er nævnt
Tegninger: Børn fra Gøngehuset i Vedbæk
Tryk: Rek-Art

Eftertryk med kildeangivelse er tilladt

Bemærk:
EVA sætter komma efter Dansk Sprognævns anbefalinger, dvs. at der som hovedregel ikke sættes komma foran ledsætninger.

Bestilles hos:
Alle boghandlere eller på EVA's hjemmeside www.eva.dk

40,- kr. inkl. moms
ISBN: 97-887-7958-432-7

Indhold

Indledning **6**
Sprogvurdering – definition af begreber 10

Anbefalinger til arbejdet med sprogvurderinger **12**
Testen – fremgangsmåden 12
Samarbejdet om sprogvurderingerne 14
Planer for pædagogiske tiltag 15
Dokumentation, ressourcer og evaluering 17
Andre perspektiver – læs mere 19

Testen – fremgangsmåden **20**
Metodernes styrker – og nogle opmærksomhedspunkter 24
Den Bornholmske Treårsscreening 24
Sprogvurderingsmateriale til 3-årige 25
TRAS 25
Dreng/pige-perspektivet 26
Vurdering 27

Samarbejde **30**
Samarbejdet mellem talehørepædagoger og pædagoger 31
Forældresamarbejdet 33
Vurdering 35

Hvem skal foretage vurderingerne? **40**
Når talehørepædagogerne sprogvurderer 40
Når pædagogerne sprogvurderer 40

Organisering af pædagogiske tiltag **44**
Børn med behov for en særlig indsats 47
Børn med behov for fokuseret indsats 47
Brug af sprogpædagoger 48
Centralt sprogtilbud 48
Skriftlighed 49
Hvordan sikrer man opfølgning? 50
Vurdering 51

Dokumentation, ressourcer og evaluering **54**
Personfølsomme oplysninger 54
Hvad koster en sprogvurdering? 57
Ressourcer til opfølgning 58
Vurdering – ressourcer 58
Resultater 59
Vurdering – resultater 60

Om undersøgelserne bag **64**
Spørgeskemaundersøgelsen 64
Besøg i fem kommuner 66
Ekspertseminar 67

Indledning

Hæftet her er tænkt som inspiration til alle de kommuner der står over for at skulle igangsætte tilbud om sprogvurderinger af 3-årige børn, jf. dagtilbudsloven af 1. august 2007. Det formidler konkrete erfaringer fra fem foregangskommuner der har tilbudt sprogvurderinger i flere år – altså længe før det blev lovpligtigt. Hæftet henvender sig til de medarbejdere i forvaltningerne og Pædagogisk-Psykologisk Rådgivning der allerede arbejder med sprogvurderingerne, eller som kommer til det. Ledere og pædagoger i daginstitutioner får en central rolle i forbindelse med sprogvurderingerne, og de kan også hente nyttige perspektiver på deres nye opgave i hæftet.

Hæftet vil gerne bidrage til at kommunerne foretager et informeret valg af hvordan de vil håndtere opgaven med at tilbyde sprogvurderinger. Med valget af sprogvurderingsmetode vælger man også hvem man inddrager – og med hvilke roller og opgaver (talehørepædagoger, pædagoger, forældre). Hæftet gennemgår de tre mest oplagte materialer: *Sprogvurderingsmateriale til 3-årige*, *TRAS* og *Den Bornholmske Treårsscreening*. Der er ikke én bestemt af de tre metoder der per definition er den bedste. De har alle deres styrker – og så er der nogle særlige forhold man skal være opmærksom på ved de enkelte metoder.

Fem kommuners erfaringer

De fem foregangskommuner er Albertslund, Bornholm, Brøndby, Randers og Tønder Kommuner. De fem kommuners praksis er ikke nødvendigvis forankret i skriftlige systemer og procedurer. Den er typisk udviklet over en årrække med bestemte nøglepersoner som omdrejningspunkt og med udgangspunkt i behov og idéer der løbende er opstået. Erfaringerne og resultaterne er derfor ikke dokumenteret skriftligt i kommunerne i et særligt stort omfang, men er spredt ud på de personer der er aktivt involveret i sprogvurderingerne. På baggrund af interview over en hel dag i hver af kommunerne er erfaringer samlet op og systematiseret – og formidlet videre i dette hæfte. (læs mere om undersøgelsen i afsnittet "Om undersøgelserne bag" på side 64).

Bag hæftet
En faglig gruppe har været med til at interviewe de fem kommuner, og de har reflekteret og perspektiveret de erfaringer kommunerne har gjort. Dette kommer til udtryk i hæftets vurderinger og anbefalinger.

Den faglige gruppe består af:

Bente Eriksen Hagtvet (formand)
Professor, Institutt for Spesialpedagogikk, Universitetet i Oslo

Birgitte Pors
Talehørekonsulent, Pædagogisk-Psykologisk Rådgivning, Fredericia Kommune

Mona Simonsen
Institutionsleder i 0-6-års-institutionen "Valmuen", Køge Kommune.

Projektledelsen og rapportskrivningen har specialkonsulent Helene Brochmann fra EVA varetaget.

Kort om lovgrundlaget
Dagtilbudsloven fastlægger at kommunerne skal tilbyde alle 3-årige børn en sprogvurdering. Formålet er at vurdere om de har en alderssvarende sprogudvikling, og at give grundlag for en sprogpædagogisk indsats for børn der har behov for det.

Tosprogede børn og børn der før 3-årsalderen har fået identificeret et behov for en særlig sprogpædagogisk indsats, er ikke omfattet af dagtilbudsloven, men af tilsvarende lovgivning på folkeskoleområdet.

Rapporten behandler følgende spørgsmål:

- Hvordan kan man fagligt og organisatorisk sørge for at sprogvurderingen bliver et godt redskab i en pædagogisk indsats?
- Hvordan kan man sikre en god udnyttelse af kompetencer og erfaring knyttet til professionsrollerne i et samarbejdende team?
- Hvilke faldgruber er der?
- Hvordan kan man vurdere effekten af sprogvurderingen?

Læsevejledning

Hæftet indledes med en samlet fremstilling af alle anbefalingerne til kommunerne, som ellers står som afslutning på hvert kapitel. Hæftet beskriver derefter forskellige **fremgangsmåder** for sprogvurderinger – nogle tilgange der har været anvendt hidtil, og nogle tilgange der kan være relevante for kommunerne at anvende fremover. Fordele og vigtige opmærksomhedspunkter ved de forskellige metoder belyses. Herefter ses på **samarbejdet** mellem nøglepersonerne i en sprogvurdering: talehørepædagogerne, pædagogerne og forældrene. Der peges på at det er vigtigt at få alle tre grupper med. Sprogvurderinger har ingen værdi i sig selv, men får det først når der sker en **opfølgning** hvor de børn der har behov for det, får særlig, relevant sprogstimulering. Hæftet ser på hvad man skal være opmærksom på når opfølgningen organiseres.

For at få et mere systematisk overblik på kommunalt niveau er det nødvendigt at tage stilling til hvordan man vil håndtere resultaterne af sprogvurderinger. Herudover kræver sprogvurderinger jo helt oplagt **ressourcer**, men hvor mange er uvist, fordi der ikke er overblik over bevillinger og forbrug udspecificeret på dette område. Samtidig er der stort set ikke foretaget nogen egentlige analyser af om de hidtidige sprogvurderinger har haft nogen **effekt**. Det sidste afsnit handler derfor om håndtering af resultater og indsamling af dokumentation for at kunne evaluere og udvikle området.

To temaer tilføjer yderligere mere specifikke perspektiver på sprogvurderinger i dagtilbud: Det handler om **overgang til skole** og **tosprogede** børn. De er omtalt på s. 19, og derudover kan man læse om dem i to artikler der kan printes ud fra www.eva.dk.

Om det at teste

Få temaer inden for det pædagogiske arbejdsfelt er så kontroversielle og politiserede som testning, især når det drejer sig om små børn og børn med en anden kulturel og sproglig bag-

grund end testeren. Den faglige gruppe mener at test er et godt redskab i det pædagogiske arbejde med at støtte børns sproglige udvikling. Om testen virker efter sin positive hensigt, afhænger af testens art, hvordan den gennemføres, hvordan resultaterne lægges frem, og hvad testen bruges til. Bruges den kompetent, klogt og anerkendende, er en god test et vigtigt led i en pædagogisk indsats der har ambition om at være systematisk og mulig at evaluere. En test rummer gerne en opsummering af erfarne fagpersoners kundskab, den fokuserer på afgrænsede kompetenceområder og kan derfor give et konstruktivt supplement, eller ligefrem et korrektiv, til dagligdagens ofte mere subjektive indtryk af det enkelte barn.

SPROGVURDERING – DEFINITION AF BEGREBER

Sprogvurdering, sprogscreening, test – hvad dækker ordene over? I dagtilbudsloven bruges betegnelsen "sprogvurdering" synonymt med det der normalt er blevet kaldt "sprogscreening" i den talehørepædagogiske praksis. En **sprogscreening** består i at man lader et barn gennemgå nogle egnede prøver for at få et grundlag for at vurdere om det har behov for sprogstimulering ud over hvad daginstitutionen (og forældrene) almindeligvis giver.

Screeningen kan gennemføres ved hjælp af en **test** eller et observationsmateriale. En test giver typisk et resultat i form af pointværdier efter de svar barnet giver. Dette giver et billede af barnets stærke og svage sider inden for de afgrænsede kompetenceområder som testen fokuserer på. Den kan være standardiseret, hvilket gør det muligt at sammenligne et barns resultat med resultaterne for den gruppe børn som deltog i standardiseringen (dvs. normerne). Testen er et redskab der kan anvendes til forskellige formål. Ved den aktuelle 3-årsscreening anvendes den kun i en pædagogisk funktion – til at afgøre om et barn har nogle vanskeligheder der kræver en særlig indsats, og som et vidensgrundlag for den efterfølgende pædagogiske opfølgning.

Et **observationsmateriale** opstiller gerne nogle kompetenceområder som barnets færdigheder vurderes i forhold til. Observatøren kan så tegne en profil af barnets kompetencer. I nogle tilfælde kan man ud fra teorier om børns udvikling sammenligne barnets profil med hvad man kan forvente for den pågældende alder. En observation bygger gerne på et mere subjektivt vurderingsgrundlag end en test, og den er ikke standardiseret. Observationsmaterialet vil på samme måde som en test kunne danne grundlag for en vurdering af barnet og opstilling af en handleplan for fx sproglig støtte.

Resultater fra test såvel som observationer skal tolkes i lyset af blandt andet tilgængelig teori om det aktuelle område, af barnets kompetencer i øvrigt, af forhold ved testsituationen osv. Tolkningen af resultater fra en sprogtest eller en observation af et barns sprog er "grundstammen" i den fagligt begrundede opsummering som en sprogvurdering er. **Sprogvurderingen** danner grundlag for udarbejdelsen af en handleplan for sprogstimulering af det enkelte barn.

Sprogbrugen i hæftet

Eftersom Ministeriet for Familie- og Forbrugeranliggender har valgt at bruge betegnelsen "sprogvurdering", gør vi det også her. De redskaber man anvender i den forbindelse, kalder vi *test* eller *observationsmateriale*, alt efter hvad der faktisk er tale om. Når vi taler om *Den Bornholmske Treårsscreening*, bruger vi ordet screening.

Anbefalinger til arbejdet med sprogvurderinger

I dette kapitel gengives samtlige hæftets anbefalinger. De kan læses i sammenhæng med beskrivelserne af praksis og den faglige gruppes vurderinger i de kapitler som afsnittenes overskrifter refererer til. Anbefalingerne afspejler spørgsmålene: Hvordan kan man med sprogvurderingen sikre at man opdager de børn som faktisk har behov for særlig støtte? Hvordan sørger man organisatorisk og fagligt for at sprogvurderingen bliver et godt redskab i en pædagogisk indsats? Hvordan sikrer man at kompetencer og erfaringer udnyttes i et tværfagligt team-samarbejde? Hvilke faldgruber ligger skjult?

Starten på arbejdet: Det er vigtigt at få en god start på sprogvurderingerne og sørge for at de relevante fagpersoner får talt sig ind på hinanden. En måde at starte på kan være med et kick-off-seminar hvor hele institutionen og fx en talehørekonsulent laver en kombineret tiltags- og evalueringsplan. Forvaltningen kan tænke i at give plads og støtte til bottom-up-projekter så man får gavn af alle gode ideer hos dem der skal involveres. Det kan samtidig styrke arbejdsglæden og ejerskabet til den omstillingsproces som de nye sprogvurderinger kræver af alle opgavens parter.

TESTEN – FREMGANGSMÅDEN

Valg af fremgangsmåde: Alle de tre aktuelt relevante testmaterialer, *Den Bornholmske Treårsscreening*, *Sprogvurderingsmateriale til 3-årige* og *TRAS* giver gode indgange til vurdering af 3-åriges sprog. Vi anbefaler at kommunerne vælger model ud fra en samlet vurdering af kommunens kompetence- og erfaringsressourcer, organiserings- og samarbejdsformer, strategi for dagtilbuddene og PPR, samt strategi for medarbejdernes kompetenceudvikling. Udfordringen består først og fremmest i at udvikle kompetencen til at varetage den model man vælger.

Testen skal være alders- og formålsrelevant: Der skal anvendes en test der er beregnet på 3-årige, og som har til formål at screene bredt for sprogvanskeligheder. Den skal gennemføres på en anerkendende, gerne legende, måde af en kompetent fagperson som forstår hvilke begrænsninger en test har, som formidler resultatet til forældre og kolleger på en ikke-stigmati-

serende måde, og som sørger for at testen bliver anvendt som afsæt for pædagogiske tiltag.

En test fanger både styrker og svagheder: Sagt på en enkel måde giver et testresultat et mål for hvad barnet mestrer og ikke mestrer inden for et afgrænset kompetenceområde. Ved sprogvurderingen er en afklaring og synliggørelse af barnets stærke sider og ressourcer mindst lige så vigtige som svaghederne.

En test er kun et øjebliksbillede: Til testresultater knytter der sig målefejl, og det gælder i særlig grad ved test af småbørn. Alle børn der får identificeret et behov for en særlig eller fokuseret indsats, eller som man er i tvivl om ved 3-årsscreeningen, bør testes igen kort efter, og under alle omstændigheder igen efter et halvt år.

En test kan og skal ikke vise alt: En test fanger et udsnit af et helhedsbillede. Hvis man har en mistanke om at barnet underpræsterer, eller hvis man er i tvivl om hvorvidt testresultatet giver et rigtigt billede af barnet, kan en god løsning være at bruge flere test- eller observationsmaterialer sammen med den løbende observation af barnet i dagligdagen. Fx kan *Sprogvurderingsmateriale til 3-årige* anvendes af pædagogen på alle børn, mens talehørepædagogen kan følge op på de børn man er usikker på med *Den Bornholmske Treårsscreening*. Eller omvendt – alle børn kan vurderes med *Den Bornholmske Treårsscreening* af en talehørepædagog og følges op med *TRAS*, gennemført af pædagogen.

Børnene skal beskrives i forhold til deres behov: Vi anbefaler at anvende sprogbrugen fra *Sprogvurderingsmateriale til 3-årige* og tale

om "børn med behov for en særlig indsats" (typisk fra en talehørepædagog) og "børn med behov for en fokuseret indsats" (der kan etableres i dagtilbuddets rammer). Børn skal ikke omtales på måder der kan virke stigmatiserende.

SAMARBEJDET OM SPROGVURDERINGERNE

Både talehørepædagoger, pædagoger og forældre skal inddrages: I tilrettelæggelsen af sprogvurderingerne bør kommunerne sørge for rutiner som inddrager både talehørepædagoger, pædagoger og forældre, så alles kompetencer bringes i spil i et godt samarbejde. De forskellige aktører udfordres på lidt forskellig måde alt efter hvilken sprogvurderingsmodel man vælger. En vigtig pointe er at få etableret et team af faglige ressourcepersoner som kan give en god basis for pædagogiske tiltag og samtidig virke gensidigt kompetenceudviklende.

Forældrene er en ressource, og samarbejdet med dem er helt centralt: Uanset hvilken model for sprogvurdering man vælger, skal forældresamarbejdet tænkes med i alle led. Formidlingen til forældrene af deres barns resultater skal være informativ og anerkendende. De bør også høres for at tjekke om de kan genkende billedet af deres barns sprog. Forældrene bør inddrages i formuleringen af handleplan såvel som i opfølgningen.

Hvis talehørepædagoger skal stå for sprogvurderingerne, bør man gennem foreskrevne samarbejdsformer sikre en god og regelmæssig forbindelse til pædagogerne og dermed mellem sprogvurdering og opfølgning. Der bør etableres rutiner som sørger for at en pædagogisk handleplan udarbejdes af talehørepædagog og pædagog i fællesskab.

Hvis pædagoger skal stå for sprogvurderingerne, skal de sikres mulighed for at blive fortrolige med materialet, mulighed for fælles refleksion og et tæt samarbejde med talehørepædagogerne.

Sprogvurderingsmateriale til 3-årige er udformet så det kan bruges af den uddannede pædagog uden yderligere opkvalificering. Det kan være en idé at der uddannes en sprogpædagog blandt de ansatte i institutionen, som så får et særligt ansvar for opgaven. På den måde får vedkommende en faglig kvalificering og erfaring med at teste 3-årige – og samtidig har hun et personligt kendskab til børnene. Sprogpædagogen skal have et tæt og løbende samarbejde med de øvrige pædagoger og sikre at sprogvurderingen bliver et godt afsæt for en sprogpædagogiske opfølgning.

Bruger man *TRAS*, er det pædagogerne der sammen observerer og registrerer børnenes sproglige udvikling. Her foregår kompetenceudviklingen som en del af opgaveløsningen, men der kan være et behov for forskellige typer kurser og videreuddannelse.

Under alle omstændigheder er det meget vigtigt at pædagogerne fortsat trækker på talehørepædagogerne og deres kompetencer så snart de er i tvivl om et barns sproglige udvikling. Det bør overordnet fastlægges hvordan talehørepædagogernes ressourcer udnyttes bedst muligt.

En klar ansvarsfordeling er vigtig: For at sikre at kommunens samlede personaleressourcer spiller sammen på en god måde, skal der etableres klare aftaler om professionsroller. Dette omfatter også sundhedsplejersken som ofte har en døråbner-rolle over for familierne. Der skal også ske en lodret ansvarsafklaring – altså i samarbejdet mellem dagtilbud, børnehaveklasse/SFO og skole.

PLANER FOR PÆDAGOGISKE TILTAG

Individuel handleplan: Et testresultat skal være afsæt for et pædagogisk tiltag. Så snart man har konstateret at et barn er forsinket i sin sproglige udvikling, skal der formuleres en handleplan for barnet. Det skal ske i samarbejde mellem de centrale fagpersoner, fx talehørepædagog, pædagog og barnets forældre, og planen skal sikre at de tager et koordineret medansvar for stimulering af barnets videre udvikling. Resultaterne fra sprogvurderingen skal ses i lyset af en totalforståelse af barnet og bør suppleres med information om andre sider ved barnet. En handleplan tager udgangspunkt i barnets stærke og svage sider, normer for det alderssvarende sprog og i de individuelle læringsmål den stiller op. Den skal være konkret og anvendelig. Den skal både beskrive de aktiviteter man skal arbejde med (indholdet) og de måder man skal gøre det på (didaktiske tilgange). Den skal desuden omfatte en strategi for opfølgning – en *evalueringsplan*. Der bør være en tydelig sammenhæng mellem sprogvurderingen, pædagogiske tiltag og evalueringsplanen – og en forankring i de mål der er opstillet i den pædagogiske læreplan for børn med særlige behov. Den bør have et kortsigtet og et langsigtet perspektiv.

Individuel evalueringsplan: Det skal sikres at den pædagogiske indsats forløber som den skal, herunder fastlægges hvornår barnets sprog skal vurderes igen. En evalueringsplan skal derfor beskrive de metoder der skal bruges ved evalueringen (fx systematiske observationer, test, interview osv.), hvor ofte man systematisk

skal vurdere sproget, og hvem der har ansvar for det.

Kommunal plan: Ifølge dagtilbudsloven skal kommunen udarbejde en plan for kommunens mål og rammer for sprogvurderinger og den pædagogiske opfølgning på dem. I bemærkningerne til loven står der at den skal rumme en samlet beskrivelse af kommunens indsats. Herunder skal planen vise sammenhængen til de pædagogiske læreplaner og til hvordan man håndterer sprogvurderinger af tosprogede børn og den socialpædagogiske bistand til børn efter folkeskoleloven. Sammenhængen til det arbejde der foregår i indskolingen med sprogstimulering og modtagelse af børn med behov for en ekstra indsats, skal fremgå, og endelig skal planen gøre rede for forældrenes inddragelse. Der skal især være fokus på sikring af sammenhæng og kontinuitet mellem indsatser og tilbud.

Derudover bør planen beskrive hvordan de individuelle handle- og evalueringsplaner indgår i sammenhængen, og hvordan man vil evaluere kommunens samlede indsats. Og så bør ansvarsfordelingen mellem pædagog, talehørepædagog, sundhedsplejerske og evt. sprogkonsulent fastlægges her.

Kompetencer til at udforme og gennemføre handle- og evalueringsplaner: Forvaltningerne skal sikre at de personer der formulerer handleplanerne, har de fornødne kompetencer. At udvikle, tilrettelægge og evaluere en fagligt sammenhængende opfølgning kræver en indsigt som de ansvarlige ikke bare kan antages at have i dag. Især udfordres pædagogernes viden om børns sprogudvikling, og hvordan denne bedst sikres.

Kompetenceløft på alle niveauer: Kompetenceudvikling bliver et særdeles vigtigt led i den samlede implementering af sprogvurderingerne. Kommunerne bør udvikle en langsigtet kompetenceudviklingsplan. Den kan fx omfatte tværfaglige kommunale netværk som et vigtigt middel til at løfte den samlede kompetence.

DOKUMENTATION, RESSOURCER OG EVALUERING

Tilstrækkelige ressourcer: Kommunerne bør sikre at der er tilstrækkelige ressourcer til at give de børn der har behov, et relevant tilbud.

Overblik over ressourcerne: For at kunne følge og analysere de ressourcer der anvendes på området, bør kommunerne arbejde med mere specificerede budgetter og regnskaber i forbindelse med sprogvurderinger og det efterfølgende sprogarbejde.

Dokumentation og statistik: Med de tilgængelige oplysninger er det svært at sætte tal på hvad sprogvurderinger rent faktisk koster. Samtidig med at kommunerne påbegynder sprogvurderingerne, bør de sørge for at dokumentere hvor mange børn der sprogvurderes og indstilles, og hvor mange af disse børn der stadig har vanskeligheder ved skolestart og senere i uddannelsesforløbet. Først når man har de tal, kan udgifter og gevinster ved sprogvurderingen vurderes op imod hinanden.

Opbevaring af oplysninger fra sprogvurderingerne: Kommunerne bør – eventuelt via KL – etablere lovlige og hensigtsmæssige procedurer for at opbevare og anvende de oplysninger der indhentes via sprogvurderingerne.

ANDRE PERSPEKTIVER – LÆS MERE

Ud over de områder hæftet omtaler, er der også andre temaer som har betydning i forbindelse med sprogvurderinger. EVA har i den forbindelse udarbejdet to artikler som også kan downloades fra vores hjemmeside. Herunder giver vi et kort resumé af temaerne.

Tosprogede børn

Tosprogede børn skal som udgangspunkt ikke sprogvurderes efter dagtilbudsloven, men efter folkeskolelovens § 4a, fx med materialet "Vis, hvad du kan", udgivet af Undervisningsministeriet. Børnene skal ikke sprogvurderes to gange. Dette hæfte beskæftiger sig således ikke med de særlige forhold der gør sig gældende for tosprogede, men man kan læse en kort perspektivering i artiklen "Sprogvurdering af 3-årige tosprogede", der kan findes på www.eva.dk.

Hovedbudskabet er at man skal være opmærksom på at ikke alt materiale egner sig til at teste tosprogede, og at en test af modersmålet er et vigtigt element i en samlet vurdering af barnets sprog. Her spiller forældrene en afgørende rolle da det ikke er muligt at gennemføre en egentlig test af barnets modersmål, medmindre testeren taler dette sprog.

Overgange

Det er vigtigt at skabe sammenhæng i overgangene, først fra vuggestue til børnehave og siden fra børnehave til skole. Det forløb der sættes i gang efter sprogvurderingen, må ikke tabes på gulvet fordi barnet skifter miljø. Overdragelsesmøder, hvor forældrene og de fagpersoner der afgiver og modtager barnet, deltager, er et godt udgangspunkt som skal sikres gennem faste rutiner. Der bør som minimum være skriftlig dokumentation om de børn der har særlige behov. Et opmærksomhedspunkt er SFO'en der ofte kun er i periferien af overgangssamarbejdet, men spiller en meget vigtig understøttende rolle i stimuleringen af børns sprog. Se artiklen "Sprogvurdering af 3-årige og overgang til skole" på www.eva.dk.

Testen – fremgangsmåden

Det perfekte testmateriale findes ikke. Alle har fordele og ulemper, men ulemperne kan minimeres ved – efter behov – at lade flere materialer supplere hinanden.

Det er centralt at være opmærksom på at få inddraget den part der ikke er en del af selve testens udførelse, i opfølgningen bagefter. Alle test giver kun et øjebliksbillede af barnets kompetencer. Det er en vigtig pointe at huske når man efterfølgende skal anvende resultatet. Hvis resultatet er usikkert eller peger på at barnet har særlige behov, skal man lave en ny test inden for kort tid.

Der findes mange måder at screene og vurdere børns sprog på. Man kan bruge en egentlig test eller et observationsmateriale, og begge dele kan være udformet på mange forskellige måder. Overordnet set skal den test eller det materiale man bruger, kunne identificere børn med behov for ekstra sproglig støtte. De forskellige modeller eller tilgange har alle deres styrker og svagheder, og det er vigtigt at huske at selve sprogvurderingen kun er en mindre del af den store opgave det er at hjælpe børn med sproglige vanskeligheder: Det centrale er opfølgningen. Men måden man tester eller observerer på, har en direkte betydning for hvordan man kan gå i gang med opfølgningen bagefter.

De fire modeller der er gennemgået her, repræsenterer de tre mest anvendte hidtil (iflg. den gennemførte spørgeskemaundersøgelse) – og det nye *Sprogvurderingsmateriale til 3-årige* som Ministeriet for Familie- og Forbrugeranliggender har fået udarbejdet. De adskiller sig på væsentlige punkter fra hinanden – der er forskel på deres indhold, måden der testes på, hvem der gør det, og hvor det foregår henne.

Når kommunerne skal vælge fremgangsmåde fremover, er det mest nærliggende at valget står mellem *Den Bornholmske Treårsscreening, Sprogvurderingsmateriale til 3-årige* og *TRAS* – eller eventuelt et lokalt udviklet system man har anvendt tidligere. Reynell og andre decideret talehørepædagogiske test er ikke ideelle til formålet. Når de omtales her, er det fordi kommunerne har gjort brugbare erfaringer med dem. I gennemgangen tages udgangspunkt i at alle børn i en årgang sprogvurderes.

Oversigt over de testmaterialer der blev anvendt i de besøgte kommuner

	Type	Hvem gør det	I samarbejde med	Hvor foregår det	Resultat	Særlige karakteristika
Den Bornholmske Treårsscreening	Test	Talehørepædagog	Forældrene	I barnets hjem	Vurdering	Lege-betonet
Sprogvurderings-materiale til 3-årige	Test	Pædagog og forældre		I daginstitutionen	Score	Lingvistisk præcis
TRAS	Observations-materiale	Pædagog	Evt. en kollega	I daginstitutionen	Vurdering	Ikke kunstig testsituation
Forskellige talehøre-pædagogiske test	Test	Talehørepædagog	Evt. pædagogen	I daginstitutionen	Score	Talehørepædagogisk værktøj

Den Bornholmske Treårsscreening gennemføres af en talehørepædagog i barnets hjem. Materialet består af en kuffert med legetøj og billeder. Selve screeningen foregår som en leg og samtale om det som er i kufferten. Man vurderer barnets ordforråd, udtale, sprogforståelse, sætningsdannelse og spontantale i dialog. Forældrene deltager og får dermed en førstehåndserfaring med det der sker. Det giver et godt grundlag for den efterfølgende samtale om barnets sprog. Talehørepædagogen kan dermed også få justeret sit indtryk hvis barnet har opført sig anderledes end sædvanligt, og situationen giver et godt grundlag for at vejlede forældrene hvis der er bekymring om barnets sproglige udvikling.

14 af de gamle kommuner brugte *Den Bornholmske Treårsscreening*.

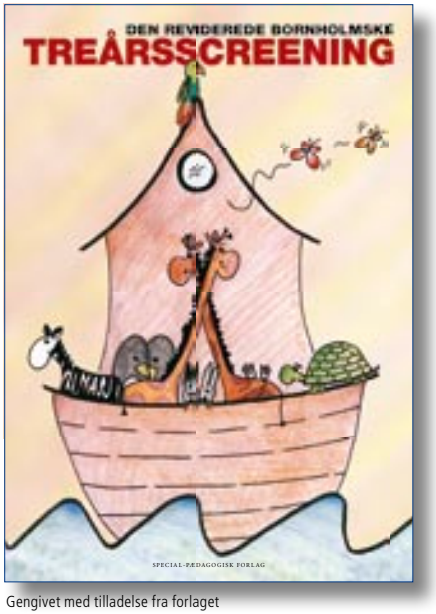

Gengivet med tilladelse fra forlaget

Sprogvurderingsmateriale til 3-årige er udarbejdet på initiativ af Ministeriet for Familie- og Forbrugeranliggender. Vurderingen består i at forældrene først udfylder et skema hvor de blandt andet skal registrere hvilke ord de har hørt deres barn sige ud af en liste på 100 udvalgte ord. Pædagogen, eventuelt talehørepædagogen, gennemfører derefter en test af barnet i institutionen. Testen omfatter udtale, ordforråd, bøjningsendelser og sætningsdannelse. I en efterfølgende samtale mellem den der tester, og forældrene sammenholdes forældrenes oplysninger med det som testen viser. Man får derved et godt afsæt for en gensidig justering af indtrykkene og for en eventuel vejledning af forældrene.

Materialet har endnu ikke været anvendt i stor skala, men er pilottestet i 16 kommuner.

TRAS står for Tidlig Registrering af Sprogudvikling. Det består af et skema, et stort hjul, hvor alderstrinene er tegnet som koncentriske cirkler, og observationsområderne samspil, kommunikation, opmærksomhed, sprogforståelse, sproglig opmærksomhed, udtale, ordproduktion og sætningsproduktion ligger som lagkagestykker ud fra midten.

Pædagogen observerer barnets sprog inden for de forskellige observationsområder og markerer på skemaet hvor barnet ligger i forhold til milepælene. *TRAS* er beregnet til børn mellem 2 og 5 år. Opfølgningen består i pædagogiske aktiviteter som pædagogen kan få vejledning om i den medfølgende håndbog, men der kan selvfølgelig også vise sig vanskeligheder som en talehørepædagog bliver bedt om at se på.

28 af de gamle kommuner brugte *TRAS* til systematisk sprogvurdering.

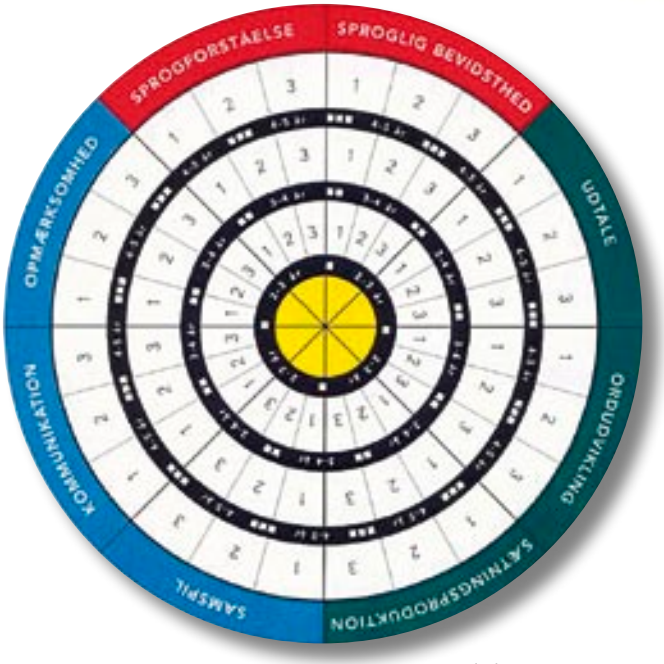

Gengivet med tilladelse fra forlaget

Forskellige talehørepædagogiske test
En anden model er at man sammensætter et materiale bestående af flere test, fx Reynells sprogtest og dele af andre talepædagogiske test. Barnets stuepædagog er med og observerer barnet. Efter testen udfærdiger talehørepædagogen og pædagogen sammen en handleplan til de børn der har brug for det. Det er så pædagogens ansvar at følge op på den. Andre steder kan det være talehørepædagogen der gør det alene, men som så orienterer pædagogen efterfølgende.

16 af de gamle kommuner brugte Reynell, 18 brugte Bo Eges *Sproglig test 1.*

METODERNES STYRKER – OG NOGLE OPMÆRKSOMHEDSPUNKTER

Vi fokuserer her på de tre modeller som er de mest oplagte at bruge fremover i forbindelse med lovkravet om sprogvurderinger. I gennemgangen af metodernes fordele og ulemper er der ikke taget stilling til om det er talehørepædagoger eller pædagoger der gennemfører dem – det diskuteres i kapitlet s. 40 "Hvem skal foretage vurderingerne?".

DEN BORNHOLMSKE TREÅRSSCREENING

Standardisering

Testen indeholder ikke faste kriterier for hvad der er et alderssvarende sprog, og for hvornår man skal sætte ind med ekstra støtte. Cirka 15-20 % af børnene på Bornholm bliver indstillet til sproglig støtte i en eller anden form – men det er ikke altid i direkte tilknytning til screeningen at det sker.

Metodens styrker

Det væsentligste særkende ved metoden er at den foregår i barnets hjem. Det betyder at

- Barnet er i vante omgivelser.
- Forældrene overværer testningen, og det betyder at forklaringerne til screeningens resultat og opfølgningen bliver nemmere for forældrene at forstå og forholde sig til.
- Talehørepædagogen taler med forældrene med det samme, fortolker resultatet og giver vejledning. Dermed er opfølgningen i realiteten i gang med det samme.

På Bornholm oplever de systemet som "vandtæt". Ingen børn bliver overset, og ingen starter i skole uden at have fået opdaget eventuelle behov for sproglig støtte på forhånd.

Opmærksomhedspunkter

- Selve besøget varer ca. 1 time – med både screening og forældrevejledning. Hertil kommer ca. 1½ time til planlægning, transport og evt. genbesøg.
- Den manglende standardisering betyder blandt andet at den der gennemfører testen, skal have stor faglig indsigt for at kunne foretage en rimelig vurdering.

SPROGVURDERINGSMATERIALE TIL 3-ÅRIGE

Standardisering

Materialet er standardiseret således at det på landsplan placerer 5 % af børnene i gruppen af børn med behov for en særlig indsats (talehørepædagogisk bistand) og 10 % af børnene i gruppen af børn med behov for en fokuseret indsats (sproggruppe i børnehaven eller tilsvarende). Tallene kan selvfølgelig variere fra kommune til kommune. Materialet indeholder ikke noget om fx læsp og stammen, så børn med disse vanskeligheder vil komme ud over de 5 +10 %.

Metodens styrker

- Materialet forklarer på en letforståelig måde hvad der skal gøres.
- Materialet indeholder en standardisering der giver et klart grundlag for vurdering af barnets sprog.
- Materialet inddrager forældrene i registreringen af barnets sprog. Det bliver vurderet positivt af de fleste af de forældre der har prøvet det.

Opmærksomhedspunkter

- Det tager tid at sætte sig ind i materialet.
- Talehørepædagogens rolle er uklar.

TRAS

Standardisering

TRAS er ikke standardiseret som en test. De enkelte spørgsmål på de otte områders tre alderstrin er udarbejdet på grundlag af teoretisk viden, men derefter er alle spørgsmål blevet valideret i en større afprøvning med godt 100 børn på hvert alderstrin. Ved registreringen skal man vurdere hvilket udviklingstrin barnet befinder sig på inden for de otte udviklingsområder. Hvis barnet ikke har udviklet sig som forventet i forhold til *TRAS*-cirklen, skal pædagogerne vurdere om man bør konsultere en talehørepædagog.

Metodens styrker

- *TRAS* er et observationsværktøj der bruges løbende, og som kan integreres i børnehavens dagligliv. Det giver mulighed for at registrere om et barn har udviklet en færdighed, om barnet er i gang med at udvikle en færdighed,

eller om det endnu ikke er begyndt på sin udvikling inden for det aktuelle område.

- Med *TRAS* kan børnehaven observere udviklingstrin, tilrettelægge tiltag for grupper af børn og for enkeltbørn og evaluere om tiltagene har haft den ønskede effekt.
- *TRAS* skal bruges af alle som har et pædagogisk ansvar i børnehaven. Derved kan *TRAS* sikre systematisering af det daglige arbejde og en kvalificeret faglig dialog mellem institutionens ansatte og desuden mellem institutionen, forældre og PPR.
- *TRAS*-skemaet synliggør barnets udvikling på en overskuelig og nuanceret måde. Det gør det lettere at kommunikere med især forældre om deres børns udvikling.

Opmærksomhedspunkter

- Nytteværdien af *TRAS* er afhængig af personalets faglige indsigt.
- Når *TRAS* viser at områder hos børn ikke udvikles som forventet, og tiltag ikke har ønsket effekt, må observationen suppleres med yderligere kortlægning, og der må tages kontakt til PPR.

DRENG/PIGE-PERSPEKTIVET

18.500 småbørn modtog specialpædagogisk bistand i skoleåret 2005/06. For godt 14.000 af børnenes vedkommende handlede det om tale- eller sprogvanskeligheder som blev håndteret i kommunalt regi. Sagt på en anden måde: 14.000 børn havde en journal hos PPR på grund af behov for en særlig indsats med deres tale eller sprog.

Af disse var godt 9.000 drenge og knap 5.000 piger (statistik fra Undervisningsministeriet).

I spørgeskemaundersøgelsen bag denne rapport var der kun én kommune der skrev at de

skelnede mellem kønnene i selve testen, ud af de 54 der svarede at de arbejdede systematisk med sprogvurderinger. *TRAS* og *Den Bornholmske Treårsscreening* skelner heller ikke mellem piger og drenge.

Sprogvurderingsmateriale til 3-årige har to forskellige registreringsark: ét til piger og ét til drenge. De er konstrueret sådan at når en jævnaldrende dreng og pige stilles over for samme opgave i materialet, skal pigen, forenklet udtrykt, løse opgaven lidt bedre end drengen, for at komme i den gruppe der ikke har særlige behov.

De tre grupper i registreringsarket er konstrueret sådan at når en stor mængde børn gennemfører dem, vil 5 % komme i gruppen af børn med behov for en særlig indsats (= henvisning til PPR), og de næste 10 % vil blive defineret som børn med en fokuseret indsats. Dette gælder altså i de to grupper, drenge og piger, hver for sig. Materialet vil dermed, alt andet lige, identificere lige mange piger og drenge.

Ser man på den aktuelle praksis for henvisninger til PPR, må dette betyde at *Sprogvurderingsmateriale til 3-årige* enten kommer til at definere færre drenge – eller flere piger – som støttekrævende end man hidtil har gjort.

Dorte Bleses fra Center for Børnesprog på Syddansk Universitet, der er en af forskerne bag materialet, siger til EVA at det kun er *indstillingspraksis* der er lavet statistik for – ikke børnenes vanskeligheder. Der kan måske være andre grunde til at flere drenge indstilles til PPR. Det vil være oplagt at lave følgeforskning på denne problemstilling over en årrække.

VURDERING

Grundlæggende tjener de nævnte metoder alle deres formål, men uanset hvilken model man vælger, har den dels nogle særlige styrker, dels nogle forhold man skal være særligt opmærksom på.

Et testresultat kan aldrig stå alene

Testresultatet er et udtryk for hvordan barnet fungerer i en afgrænset og nogle gange kunstig situation. Testresultater kan være behæftet med fejl: De giver ikke et helt korrekt billede af barnets kompetencer. Det kan skyldes forhold enten ved barnet, testsituationen eller selve testen. Fx kan barnet være uoplagt, genert eller utrygt, der kan være dårlig kemi mellem barnet og testeren, barnet kan have en mindre relevant kulturerfaring i forhold til testens indhold osv. Småbørn bliver ofte i særlig grad påvirket af ukendte og fremmede situationer. Et testresultat skal altid vurderes op imod anden information

ANBEFALINGER

Valg af fremgangsmåde: Alle de tre aktuelt relevante testmaterialer, *Den Bornholmske Treårsscreening*, *Sprogvurderingsmateriale til 3-årige* og *TRAS,* giver gode indgange til vurdering af 3-åriges sprog. Vi anbefaler at kommunerne vælger model ud fra en samlet vurdering af kommunens kompetence- og erfaringsressourcer, organiserings- og samarbejdsformer, strategi for dagtilbuddene og PPR, samt strategi for medarbejdernes kompetenceudvikling. Udfordringen består først og fremmest i at udvikle kompetencen til at varetage den model man vælger.

Testen skal være alders- og formålsrelevant: Der skal anvendes en test der er beregnet på 3-årige, og som har til formål at screene bredt for sprogvanskeligheder. Den skal gennemføres på en anerkendende, gerne legende, måde af en kompetent fagperson som forstår hvilke begrænsninger en test har, som formidler resultatet til forældre og kolleger på en ikke-stigmatiserende måde, og som sørger for at testen bliver anvendt som afsæt for pædagogiske tiltag.

En test fanger både styrker og svagheder: Sagt på en enkel måde giver et testresultat et mål for hvad barnet mestrer og ikke mestrer inden for et afgrænset kompetenceområde. Ved sprogvurderingen er en afklaring og synliggørelse af barnets stærke sider og ressourcer mindst lige så vigtige som svaghederne.

En test er kun et øjebliksbillede: Til testresultater knytter der sig målefejl, og det gælder i særlig grad ved test af småbørn. Alle børn der får identificeret et behov for en særlig eller fokuseret indsats, eller som man er i tvivl om ved 3-års-sprogvurderingen, bør testes igen kort efter, og under alle omstændigheder igen efter et halvt år.

En test kan og skal ikke vise alt: En test fanger et udsnit af et helhedsbillede. Hvis man har en mistanke om at barnet underpræsterer, eller hvis man er i tvivl om hvorvidt testresultatet giver et rigtigt billede af barnet, kan en god løsning være at bruge flere test- eller observationsmaterialer sammen med den løbende observation af barnet i dagligdagen. Fx kan *Sprogvurderingsmateriale til 3-årige* gennemføres af pædagogen på alle børn, mens talehørepædagogen kan følge op på de børn man er usikker på med *Den Bornholmske Treårsscreening*. Eller omvendt – alle børn kan vurderes med *Den Bornholmske Treårsscreening* af en talehørepædagog og følges op med *TRAS*, gennemført af pædagogen.

Børnene skal beskrives i forhold til deres behov: Vi anbefaler at anvende sprogbrugen fra *Sprogvurderingsmateriale til 3-årige* og tale om "børn med behov for en særlig indsats" (typisk fra en talehørepædagog) og "børn med behov for en fokuseret indsats" (der kan etableres i dagtilbuddets rammer). Børn skal ikke omtales på måder der kan virke stigmatiserende.

om barnets sprog, fx information fra forældrene eller andre der kender barnet godt, om hvordan barnet fungerer sprogligt til daglig.

Det er alle testers styrke, men også deres svaghed, at de fokuserer smalt og kun opfanger et udsnit af et større billede (fx udtale af bestemte ord, mestring af et bestemt ordforråd, forståelse af komplekse sætninger osv.) De specifikke forhold der testes, er ofte noget man kun vanskeligt kan identificere i den daglige tale, og det er testens styrke at den "udvælger" fx aldersrelevant information om et afgrænset felt. Men testen giver selvfølgelig ikke samtidig et blik ind i den helhed som observation af barnets kommunikationskompetence i naturlige sammenhænge kan give. Et testresultat må derfor suppleres med flere blik eller perspektiver som tilsammen kan danne et helhedsbillede.

Resultatet er ikke statisk

Det er vigtigt at man ikke, efter at have testet et barn, opfatter kategoriseringen af barnet som noget statisk. Meningen er jo at barnet skal udvikle sig. Man bør derfor undgå ord som "røde, gule og grønne børn", "gråzonebørn", "bekymringsbørn" osv., idet den slags ord er med til at stemple børnene. Barnets tale ændrer sig meget hurtigt når det er mellem 3 og 3½ år. En enkelt test kan derfor være misvisende eller hurtigt blive forældet. Desuden kan det være vanskeligt at teste en 3-årig fordi barnet måske ikke har lyst til at deltage, og så bør der være mulighed for at prøve igen.

Endnu to elementer er centrale for at gennemføre sprogvurderingerne:

Der skal være et godt **samarbejde mellem de tre væsentligste aktører:** talehørepædagog, pædagog og forældre, og **testeren skal have tilstrækkelige kompetencer.** Disse to anbefalinger behandles i kapitlerne "Samarbejde" s. 30 og "Hvem skal foretage vurderingerne" s. 40.

Samarbejde

En vellykket indsats for det barn der har brug for ekstra sprogstimulering, afhænger af et godt samarbejde mellem de tre nøgleaktører: forældrene, pædagogerne og talehørepædagogerne.

Ved valget af fremgangsmåde for sprogvurderingen besluttes samtidig hvem der vurderer hvad barnets vanskeligheder består i. Udfordringen for kommunen består i at sikre at den aktør der ikke deltager i selve sprogvurderingen, inddrages efterfølgende. Tværfagligt samarbejde kan desuden udnyttes til at sikre den bedste opfølgning på det enkelte barn og til at opkvalificere medarbejderne.

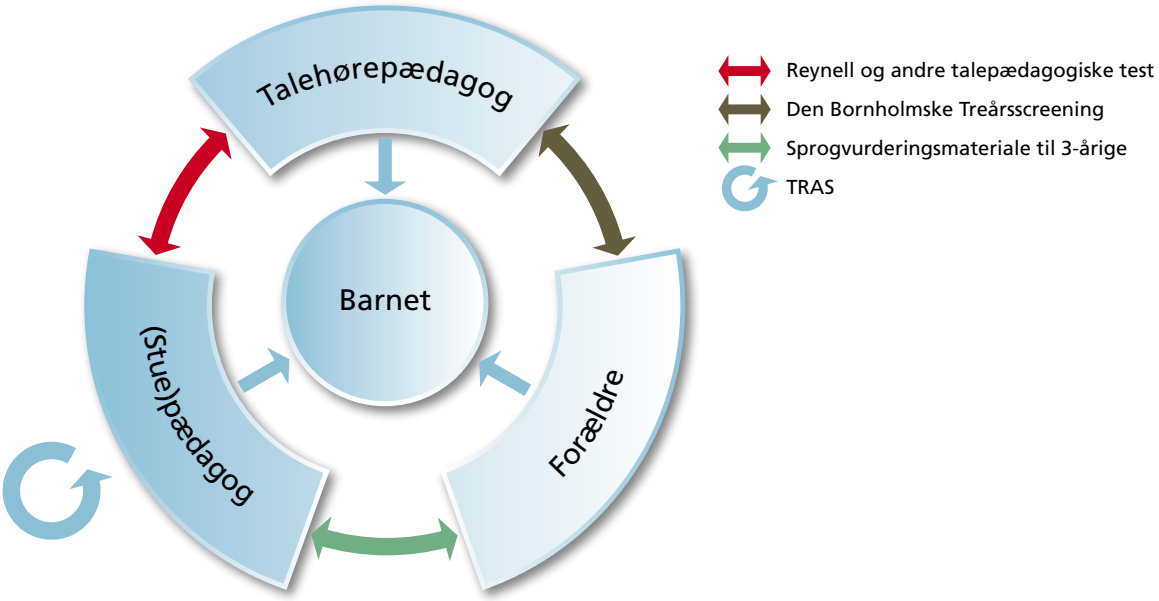

I Den Bornholmske Treårsscreening *deltager talehørepædagog og forældre – og pædagogerne inddrages efterfølgende.*
I Sprogvurderingsmateriale til 3-årige *er det pædagog og forældre der gennemfører testen sammen, mens talehørepædagogen kun kontaktes hvis det er nødvendigt.*

TRAS *er i udgangspunktet pædagogens værktøj alene. Endelig har det i nogle kommuner været brugt at talehørepædagogen testede børnene i et samarbejde med pædagogen uden at forældrene deltog.*

SAMARBEJDET MELLEM TALEHØRE-PÆDAGOGER OG PÆDAGOGER

Samarbejdet mellem de to faggrupper er centralt både for sprogvurderingernes gennemførelse og for opfølgningen. Pædagogerne kender børnene og skal arbejde med dem i det daglige. Talehørepædagogerne har den faglige kompetence til at afgøre hvilke børn der skal have en særlig indsats, og hvad den skal bestå i. Omvendt kan det være et problem at pædagogerne mangler viden om børns sprogindlæring, og at talehørepædagogerne mangler viden om det praktiske arbejde med småbørn.

Når samarbejdet fungerer, har begge grupper en god fornemmelse af at supplere hinanden. Når det ikke fungerer, kan det skyldes at man hver især er presset på tid og ressourcer. Pædagogerne kan måske ikke se hvordan de skal få tid til at gøre det talehørepædagogen har foreslået. For pædagogerne er talehørepædagogen kun én af flere eksperter der kommer og giver gode råd om ting der skal gøres anderledes. Eller måske kan de ikke få fat i hende når de synes et barn har brug for det. Talehørepædagogerne kan føle at deres råd ikke bliver taget alvorligt hvis de ikke følges op af aktiviteter – de føler "en vis træghed" i pædagogernes efterlevelse af anvisningerne, eller at pædagogerne ikke er

kvalificerede nok til at føre handleplanerne ud i livet som de er tænkt.

Talehørepædagogerne i de fem besøgte kommuner giver generelt udtryk for at de har stor glæde af at pædagogerne er blevet langt bedre til at formulere sig skriftligt om deres observationer og viden om det enkelte barn, både ved hjælp af *TRAS* og gennem arbejdet med de pædagogiske læreplaner.

CASE:

Godt samarbejde mellem talehørepædagoger og pædagoger

På EVA's og den faglige gruppes besøg på Bornholm gav talehørepædagoger og pædagoger udtryk for at "pædagogikken bliver rigere når flere faggrupper arbejder sammen". Talehørepædagogen har fra hjemmebesøget et kendskab til familien som pædagogen ikke har. Pædagogerne kender familien fra en anden vinkel, og dermed kan de supplere hinandens børnekendskab. Det er især vigtigt i arbejdet med børn og familier med problemer for at finde ud af hvordan man kan få et godt samarbejde med forældrene om at hjælpe barnet. Barnets udviklingspotentiale belyses dermed fra flere vinkler. Endelig betyder deres kendskab til alle børnene at pædagoger der er bekymrede for et barn, kan ringe og få en umiddelbar tilbagemelding, frem for at skulle gå med bekymringen i længere tid indtil det bliver muligt at formulere den konkret.

Pædagogerne kender til talehørepædagogernes arbejde og screeningsmetode, hvilket giver basis for en fælles forståelse der opleves som vigtig for samarbejdet. Pædagogerne synes at de bliver løftet fagligt af den vejledning de får af talehørepædagogerne, og talehørepædagogerne synes at vejledningen bliver fulgt.

Der er gensidig tillid i forhold til aftaler, mundtlige såvel som skriftlige, og det ses som meget vigtigt. Der er gode erfaringer med at have en sprogpædagog i børnehaven som kan være den faste kontakt til talehørepædagogen.

Både pædagoger og talehørepædagoger kan være frustrerede over at det er svært at følge op som man helst ville. Men begge grupper oplever ikke desto mindre at der er kommet et generelt kvalitetsløft i institutionerne som følge af det øgede fokus på sprog.

CASE:

Mangel på tid

I en kommune er samarbejdet formaliseret i forbindelse med udarbejdelsen af handleplanen for det enkelte barn. Selve sprogvurderingen er talehørepædagogens regi; pædagogen deltager som observatør, og den videre opfølgning ligger i pædagogens hænder, medmindre barnet henvises til det centrale sprogtilbud. Men ud over at dette samarbejde fungerer godt, oplever pædagogerne talehørepædagogerne som svært tilgængelige, hvilket er et problem for samarbejdet. De har ikke tid til generel vejledning af pædagogerne, men kommer kun i børnehaverne for at screene og vejlede i direkte tilknytning til det.

Det er ikke altid distriktets "egen" talehørepædagog der kommer, og pædagogerne synes ikke altid at talehørepædagogen er "synlig i huset". En pædagog udtrykker det på den måde at "man sejler lidt sin egen sø mellem de to sprogvurderinger" – altså kommunens tidligere 4-årsscreening og sprogvurderingen ved skolestart. Den organisatoriske begrundelse for dette er at talehørepædagogernes bevillinger følger de indstillede børn.

FORÆLDRESAMARBEJDET

Det er videnskabeligt dokumenteret, blandt andet fra de amerikanske Head Start-programmer, at forældrene har afgørende betydning for barnets sproglige udvikling – og dermed også for om en ekstra indsats for et barn med et særligt sprogstøttebehov skal lykkes. Derfor er det centralt at forældrene tænkes med ind i både test og opfølgning.

Lovgivningen om sprogvurderinger (dagtilbudslovens § 11, stk. 3) slår også fast at barnets forældre skal "inddrages i forbindelse med sprogvurderingerne og dagtilbuddets arbejde med at understøtte børns sprogudvikling, og at forældre får vejledning i at understøtte deres børns sproglige udvikling."

De viste modeller for sprogvurderinger inddrager forældrene på forskellig måde.

I *Den Bornholmske Treårsscreening* overværer forældrene talehørepædagogens dialog med barnet, og efter selve testen er der tid til en snak

Foto: Hanne Maja Christiansen

Foto: Hanne Maja Christiansen

med forældrene. Talehørepædagogerne tillægger det stor betydning at:

- De kan se og høre barnets samspil med forældrene. Det giver grundlag for at vurdere hvilke ressourcer forældrene har til at bidrage til barnets sproglige stimulering – og det er man nødt til at tage udgangspunkt i.
- Barnet er i sine hjemlige omgivelser med forældrene. Det betyder at barnet føler sig trygt.
- Forældrene selv hører hvordan barnet svarer på spørgsmålene, og dermed hvad det evt. har svært ved. Det betyder at forældrene har meget lettere ved at forstå talehørepædagogens vurdering.
- Talehørepædagogen har god tid med familien. Det kan betyde at forældre der selv har haft sproglige vanskeligheder som børn, får den fornødne tid og tillid til at turde bringe dette på bane. Det kan være vigtigt for hvordan man griber opfølgningen og i næste omgang skolestarten an. Desuden betyder det at barnet kender talehørepædagogen hvis det senere skal i kontakt med hende.
- Forældre der i forvejen har mistillid til "systemet", har ikke de samme forbehold over for en talehørepædagog som fx over for en psykolog. Hjemmebesøget kan derfor fungere som en tillidsskabende faktor i de tilfælde hvor flere fagfolk skal bringes i spil i forhold til et barn.

I *Sprogvurderingsmateriale til 3-årige* inddrages forældrene på den måde at de skal udfylde et skema med deres egne observationer af barnets sprog før den egentlige test af barnet.

Fremgangsmåden har to fordele:

- Forældrene inddrages konkret, og deres bidrag er reelt en vigtig del af testen. Forældrene oplever derfor at de tages alvorligt som dem der

kender deres eget barn bedst, og de engageres fra starten i sprogvurderingsforløbet.
- Metoden kræver ikke at forældrene giver lov til et hjemmebesøg som kan være medvirkende til mindre deltagelse.

Til gengæld overværer forældrene ikke selve testen af barnet som gennemføres af en talehørepædagog eller pædagog. Forældrene er heller ikke med når talehørepædagogen eller pædagogen fortolker resultatet, men orienteres ved et møde. Vejledningen til materialet anbefaler at forældrene inddrages ved udarbejdelsen af handleplanerne.

TRAS involverer i sit udgangspunkt slet ikke forældrene, men det kan være et godt redskab i samarbejdet. Materialet hjælper til at sætte ord på den normale udvikling på en række væsentlige punkter. Pædagogerne får derved lettere ved at forklare hvorfor de eventuelt er bekymrede for et barn. Samtidig anviser materialet helt konkret hvor barnet skal hjælpes videre, igen på en måde der er nem for forældrene at forstå.

Det kan dog skabe usikkerhed hos forældrene når de ser det udfyldte skema og ikke har været med da registreringen foregik. Det er vigtigt at få formidlet til dem at formålet med *TRAS* er at give pædagogerne et arbejdsredskab, nogle pejlemærker, ikke at give deres barn karakterer.

VURDERING

Der er god grund til at se på om strukturer og samarbejde mellem talehørepædagoger/PPR, forvaltning og institutioner hænger fornuftigt sammen.

Hvem taler med hvem?

Der vil altid være et behov for tydelighed i kommunikationen og formaliserede kommunikationsveje. Samtidig er det uformelle, tværfaglige samarbejde værdifuldt for den tidlige indsats. Gennem den uformelle samtale undgår man i mange tilfælde at gøre barnet til en "sag".

Hvordan får man "den tredje aktør" med?

I alle tre viste modeller for sprogvurdering er det en styrke at netop de to aktører er med – og en ulempe at den tredje ikke er det. Uanset hvilken model man vælger, vil det derfor være nødvendigt at gøre en ekstra indsats for at få inddraget "den tredje aktør". Talehørepædagogerne skal være med for at sikre den faglige kompetence, pædagogerne for at forankre opfølgningen i barnets dagligdag i institutionen, og forældrene fordi deres engagement og opbakning er en forudsætning for at en særlig indsats i det hele taget kan lykkes.

Hvordan inddrages forældrene?
Forældreinddragelsen er en styrke i *Den Bornholmske Treårsscreening* hvor forældrene dels får helt konkret indblik i hvad talehørepædagogens vurderinger bygger på, dels får direkte råd og vejledning på stedet – og kan se meningen med den.

Sprogvurderingsmateriale til 3-årige engagerer forældrene i en del af selve testen. Dermed opnås formentlig også et værdifuldt engagement fra forældrenes side. Faldgruben her er at forældrene ikke får indsigt i den direkte kobling fra testresultat til handleplan. Så meget desto vigtigere bliver derfor den samtale hvor pædagogen skal fortælle forældrene hvad testen har vist, og hvad man fra pædagogisk hold har tænkt sig at sætte i værk – hvor forældrene samtidig skal motiveres til at tage del i opgaven ud fra deres forudsætninger.

TRAS inddrager i udgangspunktet slet ikke forældrene, så her er forældreinddragelsen et særligt opmærksomhedspunkt.

ANBEFALINGER

Både talehørepædagoger, pædagoger og forældre skal inddrages: I tilrettelæggelsen af sprogvurderingerne bør kommunerne sørge for rutiner som inddrager både talehørepædagoger, pædagoger og forældre, så alles kompetencer bringes i spil i et godt samarbejde. De forskellige aktører udfordres så på lidt forskellig måde alt efter hvilken sprogvurderingsmodel man vælger. En vigtig pointe er at få etableret et team af faglige ressourcepersoner som kan give en god basis for pædagogiske tiltag og samtidig virke gensidigt kompetenceudviklende.

Forældrene er en ressource, og samarbejdet med dem er helt centralt: Uanset hvilken model for sprogvurdering man vælger, skal forældresamarbejdet tænkes med i alle led. Formidlingen til forældrene af deres barns resultater skal være informativ og anerkendende. De bør også høres for at tjekke om de kan genkende billedet af deres barn sprog. Forældrene bør inddrages i formuleringen af handleplan såvel som i opfølgningen.

Samarbejdet på kommunalt niveau

Sprogscreeninger og opfølgning er forankret i en kommunal helhed hvis organisering også har betydning for hvordan det samlede sprogarbejde lykkes. Nedenstående er eksempler på måder at organisere sig på som de besøgte kommuner har gode erfaringer med:

Én børneforvaltning: Sammenlægning af skole- og dagtilbudsområdet i én børneforvaltning for at styrke sammenhængen mellem de to områder.

Koordinationsgruppe til styring og udvikling af hele sprogområdet, bestående af fx skolekonsulent, talehørekonsulent, dagtilbudskonsulent, leder af centralt sprogtilbud, sundhedsplejerske osv.

Tværfaglige møder hvert kvartal hvor talehørekonsulent, sagsbehandlere, sundhedsplejerske, psykolog, kontakt-/sprogpædagoger mfl. mødes og drøfter konkrete eller anonymiserede sager.

Pædagogisk netværk bestående af en kontaktpædagog fra hver institution og fra dagplejen. Gerne med PPR-medarbejder som tovholder og mødearrangør. Kvartalsvise møder om udvalgte temaer som sprogindlæring og motorik; erfaringsudveksling og eventuelt oplæg fra nøglemedarbejdere. Netværket fungerer som kompetenceudvikling for deltagerne.

Sprogår i hele kommunen, fx hvert femte år. Aktiviteter for børn og forældre, i skoler, dagtilbud, på bibliotekerne osv. Forvaltningsmæssige udviklingstiltag, kurser for pædagogisk personale.

Generelt fokus på udvikling af samarbejdsrelationerne.

Hvem skal foretage vurderingerne?

En grundlæggende forskel på de testmaterialer der behandles her i hæftet, er at de anvendes af forskellige faggrupper. I mange kommuner vil man måske endda lade det være det væsentligste kriterium for valget af fremgangsmåde. Uanset hvad man vælger, er der en række forhold man bør være opmærksom på.

NÅR TALEHØREPÆDAGOGERNE SPROGVURDERER

Den mest oplagte fordel ved at lade talehørepædagogerne stå for sprogvurderingerne er deres store faglighed på området. De er uddannet i at undersøge og vurdere børns sproglige udvikling, og de ved hvordan man rent pædagogisk kan understøtte en fortsat sprogudvikling. Desuden møder den enkelte talehørepædagog mange børn, og hun har derfor en bred fornemmelse af hvad der er det alderssvarende niveau. Her kan en pædagog komme til at sætte forventningerne efter en lille børnegruppe.

Det kan være en fordel for pædagogerne at der kommer en talehørepædagog udefra, dels fordi hun løser en stor, tidskrævende opgave, dels fordi det i forhold til forældrene er godt at det er en udefrakommende ekspert der vurderer barnet – ikke mindst i tilfælde af et mindre godt resultat hvor det vil være nemmere for den der ikke er involveret til daglig, at formidle budskabet.

Ulemperne kan være at barnet ikke føler sig tryg ved den fremmede talehørepædagog, og at testsituationen dermed bliver kunstig og urealistisk. Det kan også være et spørgsmål om ressourcer – at man ikke vil bruge talehørepædagog-timer på børn der ikke har behov for det.

NÅR PÆDAGOGERNE SPROGVURDERER

Hvis man vælger at bruge *Sprogvurderingsmateriale til 3-årige*, fremgår det af vejledningen at det skal bruges af en "pædagog i barnets

ANBEFALING

Hvis talehørepædagoger skal stå for sprogvurderingerne, bør man gennem foreskrevne samarbejdsformer sikre en god og regelmæssig forbindelse til pædagogen og dermed mellem sprogvurdering og opfølgning. Der bør etableres rutiner som sørger for at en pædagogisk handleplan udarbejdes af talehørepædagog og pædagog i fællesskab.

dagtilbud". Det kan være barnets daglige pædagog eller en sprogpædagog der gør det på alle børn. *TRAS* lægger op til at det er den daglige pædagog der gennemfører observationen i samarbejde med kolleger.

Fordelen ved at barnets daglige pædagog foretager sprogvurderingen, er at hun kender det enkelte barn. Det betyder at hun kan danne sig det mest nuancerede billede af barnets sproglige udvikling, og at barnet formentlig vil være trygt i vurderingssituationen. (For at opnå denne fordel er det selvfølgelig vigtigt at barnet ikke sprogvurderes før det har gået minimum en måned i børnehaven. For nogle børn kan det måske betyde at det vil være bedre at gøre det mens det endnu går i vuggestue/dagpleje). I langt de fleste tilfælde er det pædagogen der står for opfølgningen, og det er derfor en fordel at hun har et førstehåndsindtryk af barnets behov. Det vil også være et led i en generel kvalificeringsproces hvor pædagogens opmærksomhed på sprogstimulering øges gennem arbejdet med test og observationsmateriale.

Ulemperne kan være at der er ting som en pædagog vil have svært ved at vurdere uden at have talehørepædagogens specialiserede faglighed på området. Pædagogerne vil heller aldrig få det samme store sammenlignings-grundlag som en talehørepædagog har, og kan derved komme til at rette sit forventningsniveau ind efter institutionens gennemsnit. Endelig kan det personlige kendskab til barnet betyde at pædagogerne nødig vil "stemple" det og derfor hellere vil vente og se om udviklingen ikke bare kommer i gang af sig selv.

Vælger man en *sprogpædagog* i institutionen, bliver den tætte relation mellem barn og pæda-

gog af mindre betydning. Hun kender ikke alle børnene så godt som barnets daglige pædagoger, men måske derfor er hun bedre i stand til at foretage en præcis vurdering. Der vil kun være én pædagog i institutionen som skal lære at bruge materialet, og hun får et større erfarings- og vurderingsgrundlag ved at teste flere. Til gengæld går stuepædagogen glip af den indsigt sprogvurderingsprocessen giver.

Når det gælder *Sprogvurderingsmateriale til 3-årige,* er der fra Ministeriet for Familie- og Forbrugeranliggenders side lagt op til at pædagogerne kan varetage opgaven umiddelbart, blot ved at læse den tilhørende, meget udførlige instruktion. Materialet kræver ikke at der bruges skøn i vurderingen af barnets svar. Det er dog en ny opgave for de fleste pædagoger, og der kan med fordel tænkes i løbende videnstilegnelse om børns typiske og afvigende sprogudvikling, om teorier bag brugen af test og om sammenhængen med den pædagogiske opfølgning. I øvrigt bør talehørepædagogerne, ikke mindst i en startfase, spille en central rolle som vejledere og konsulenter for pædagogerne på disse områder.

ANBEFALINGER

Hvis pædagoger skal stå for sprogvurderingerne, skal de sikres mulighed for at blive fortrolige med materialet, mulighed for fælles refleksion og et tæt samarbejde med talehørepædagogerne.

- *Sprogvurderingsmateriale til 3-årige* er udformet så det kan bruges af den uddannede pædagog uden yderligere opkvalificering. Det kan være en idé at der uddannes en sprogpædagog blandt de ansatte i institutionen, som så får et særligt ansvar for opgaven.

- Bruger man *TRAS*, er det pædogogerne der sammen observerer og registrerer børnenes sproglige udvikling. Her foregår kompetenceudviklingen mere som en del af opgaveløsningen, men der kan være et behov for forskellige typer kurser og videreuddannelse.

- Under alle omstændigheder er det meget vigtigt at pædagogerne fortsat trækker på talehørepædagogerne og deres kompetencer så snart de er i tvivl om et barns sproglige udvikling. Det bør overordnet fastlægges hvordan talehørepædagogernes ressourcer udnyttes bedst muligt.

Organisering af pædagogiske tiltag

Sprogvurderingen har ikke noget formål i sig selv – det får den først når den følges op af en pædagogisk indsats for de børn der har behov for det.

Opfølgningen kan organiseres på mange forskellige måder. Det vigtige er at den varetages af kvalificerede fagfolk, og at det sikres at alle børn får den indsats de har behov for. Det skal ske med en generel opfølgningsprocedure og med en klar ansvarsfordeling. Der skal udarbejdes en handleplan for det enkelte barn. Det gælder også de børn der har et behov, men som ikke er så alvorligt at det fører til en indstilling til PPR.

Hvordan sprogstimuleringen konkret gribes an, ligger uden for dette hæftets fokus. Her vil vi derimod se på hvordan opfølgningen forankres og gennemføres rent organisatorisk: Hvem gør det? Hvem samarbejder? Hvordan sikres det at børn med behov får den rigtige støtte?

Spørgeskemaundersøgelsen blandt alle landets kommuner, og ikke mindst de fem kommunebesøg, viste at det ikke er muligt at karakterisere praksis for opfølgning i få, entydige modeller: Praksis afhænger af hvordan man i øvrigt har organiseret sine daginstitutioner og PPR, kommunens geografiske og demografiske sammensætning, faglige holdninger hos de ansatte – og ikke mindst de konkrete børns behov.

De pædagogiske redskaber: Hvordan kan aktiviteterne være organiseret?

- Talehørepædagogen kan vejlede barnets voksne og give gode råd.
- Pædagoger og forældre kan sætte ekstra fokus på barnets sprog og træne mindre vanskeligheder – i den daglige pædagogiske praksis eller i hjemmet efter vejledning fra talehørepædagogen.
- Pædagoger eller sprogpædagoger kan gennemføre særlige sprog-aktiviteter i daginstitutionen, evt. med talehørepædagogen som konsulent og inspirator.
- Talehørepædagogen kan give undervisning – i længere eller kortere forløb.
  - Individuelt.
  - I små grupper i institutionen.
  - I sproggrupper centralt i kommunen.

I lovgivningen lægges vægt på at sprogstimuleringen i så høj grad som muligt forløber som en integreret del af barnets hverdag.

CASE:

Barnets behov – hvilke veje kan man gå efter sprogvurderingen

1) Barnet har et alderssvarende sprog: Der skal ikke ske yderligere. Der er behov for en "generel indsats".

2) Screeningen er usikker, eller barnet har kun lettere udtalevanskeligheder: Man venter nogle måneder eller op til et halvt år – herefter foretages en ny sprogvurdering, eller man følger op på sprogvurderingen telefonisk.

3) Barnet har behov for yderligere stimulering – "fokuseret" eller "særlig indsats":
   a) I nogle tilfælde som fx sen talestart på grund af et overstået høreproblem vejleder man forældrene og aftaler en ny sprogvurdering 2-3 måneder senere.
   b) Nogle gange udfærdiger man et program med øvelser og aktiviteter som forældrene skal lave med barnet, evt. i samarbejde med daginstitutionen. Dette følges op af genbesøg/genvurdering.
   c) Talehørepædagogen iværksætter i samråd med forældrene og barnets pædagoger initiativer i daginstitutionen.
   d) Hvis dette ikke er tilstrækkeligt, kan barnet få besøg af en talehørepædagog i institutionen. Talehørepædagogen laver en handleplan – og arbejder ud fra den.

   → Hvis der ikke sker de nødvendige forbedringer, indstiller man barnet til specialpædagogisk bistand. Talehørepædagogen laver en handleplan – og arbejder ud fra den.

Har barnet store vanskeligheder, afholder man umiddelbart efter sprogvurderingen en koordineringskonference hvor psykolog, talehørepædagog, pædagog og institutionsleder medvirker. Ved helt små børn kan man inddrage sundhedsplejersken. Konferencerne munder typisk ud i en indstilling som barnets institutionsleder derefter har det formelle ansvar for.

Det følgende gælder for de typer af opfølgning der fremgår af pkt. 3 b og c:
Forældre og talehørepædagog kan sammen lave en handlingsplan som efterfølgende bliver diskuteret med institutionen. Både for professionelle og forældre er det vigtigt at den indeholder konkrete mål og tidspunkter for at følge op.

Så længe talehørepædagogen har et barn i sit regi, er det dennes ansvar at følge op på barnet indtil det aftales klart at der ikke skal gøres mere. Ifølge lovgivningen skal børn der er indstillet til PPR, ses af talehørepædagogen hvert halve år.

BØRN MED BEHOV FOR EN SÆRLIG INDSATS

Behov for en *særlig indsats* forstås som ensbetydende med behov for hjælp af en talepædagog. Som hovedregel vil den hjælp kunne fås via en formel indstilling og oprettelse af en sag hos PPR i henhold til *Bekendtgørelse om folkeskolens specialpædagogiske bistand til børn, der endnu ikke har påbegyndt skolegangen.* Men definitionen af hvad der kræver en sag, er i øvrigt meget flydende.

BØRN MED BEHOV FOR FOKUSERET INDSATS

En væsentlig overvejelse i de fem besøgte kommuner er hvordan man håndterer børn der har brug for ekstra støtte, men hvor det ikke skønnes at være nødvendigt at oprette en egentlig sag. I *Sprogvurderingsmateriale til 3-årige* er det tænkt at disse børn skal have et tilbud der indgår i dagligdagen i institutionen, eventuelt med talehørepædagogen som sparringspartner for pædagogen.

Der har ikke været nogen formaliserede retningslinjer for disse børn i de besøgte kommuner. Den nye dagtilbudslov siger at "det skal fremgå af den pædagogiske læreplan, hvilke relevante pædagogiske metoder, aktiviteter og eventuelle mål, der opstilles og iværksættes for børn med særlige behov". Dette er dog kun i overordnede termer, og det enkelte barn vil

Hvilke børn får en sag hos PPR?

På landsplan havde 4,4 % af børnene i alle årgangene 0-6 år førstegangskontakt med PPR i løbet af 2005, men der var meget "markante og overraskende forskelle fra kommune til kommune".

Fem kommuner, herunder Hørsholm og Køge, lå under 1 %, og ti kommuner lå på eller over 10 %. Men en opfølgende kvalitativ undersøgelse viste at man "nogle steder registrerer alt, mens man andre steder kun registrerer de tilfælde, hvor der finder en massiv indsats sted".

"Indtrykket er derfor […] at den reelle "sagsmængde" ligger på det niveau, der afspejles i de kommuner, som ligger højest i den kvantitative undersøgelse. Det er altså mellem 10 % og 20 % af alle børn, der på en eller flere måder kommer i fokus i løbet af 0-6-års-alderen. For en stor del af disse sættes et eller andet i værk, strækkende fra en bekymringssamtale til placering uden for hjemmet."

Kilde: *PPR's opgave over for børn i 0-6-års-alderen, Skolestartsudvalget 2006.*

stadig have brug for en personlig plan med angivelse af hvem der skal følge op på det – i de besøgte kommuner kunne det både være talehørepædagogen og pædagogen – og om barnet fx er berettiget til at få hjælp fra PPR.

Håndteringen af disse børn kan dermed både være fleksibel på en hensigtsmæssig måde – og usikker på grund af manglede retningslinjer.

BRUG AF SPROGPÆDAGOGER

I nogle af de fem besøgte kommuner anvendes *sprogpædagoger*, der er pædagoger med efteruddannelse. De kan enten være ansat i de enkelte institutioner og have et overordnet ansvar for sprogarbejdet dér. Eller de kan være tilknyttet støttepædagog-korpset som fleksible ressourcepersoner der fx starter sproggrupper op i de enkelte institutioner.

I en kommune har hver enkelt institution en *kontaktpædagog* som har til opgave at være tovholder på institutionens arbejde med sprogstimulering. Det er hende der deltager i netværksmøder, har deltaget i kurser om sprogstimulering og er kontaktperson mellem talehørepædagog/forvaltningen og institutionen. En anden kommune bruger betegnelsen *sprogansvarlig*.

CASE:

Eksempel på en sprogpædagogs arbejde

En sprogpædagog har sproggrupper i en daginstitution. Tilbuddet er fleksibelt og målrettet børnenes specifikke behov. Aktiviteterne er desuden koordineret med hvad der ellers foregår i huset. Der er sprogtilbud tre dage om ugen, det enkelte barn får 1-4 timer.

Nogle af aktiviteterne er i sproggrupper, og nogle børn får også enetimer. Børnene deltager i sprogtilbuddet fra de får lavet en handleplan, og til de starter i skole, det ugentlige timetal svinger efter behov.

CENTRALT SPROGTILBUD

Tre af de fem kommuner har et tilbud om en sproggruppe ét sted i kommunen. Det er ofte, men ikke altid, for de svageste børn. Alternativet til et decideret sprogtilbud kan være sprogpædagoger der kommer ud til institutionerne.

Centrale sprogtilbud kan have nogle ulemper for barnet fordi det kan være utrygt at skulle transporteres væk fra de vante rammer, ligesom barnets deltagelse i fællesskaber og aktiviteter i institutionen kan lide under det hyppige fravær. På den anden side har man nogle steder fået markante resultater ud af korte, intensive forløb med børnene.

SKRIFTLIGHED

I de fleste af de besøgte kommuner arbejdes med individuelle handleplaner for opfølgningen, men det gælder ikke alle steder. Skriftlighed kræves under alle omstændigheder fremover på grund af loven om læreplanerne.

CASE:

Opfølgning uden skriftlighed

I en kommune er alt hidtil foregået mundtligt, også når en sprogvurdering har vist at et barn har behov for en særlig indsats. Efter forskellige supplerende test har talehørepædagogen vejledt personalet i daginstitutionen. I nogle tilfælde er hun kommet og har undervist barnet i børnehaven. Der har ikke været tradition for at udarbejde handleplaner eller for at evaluere efterfølgende. Det har været forventet at pædagogerne har handlet professionelt forsvarligt og kontaktet talehørepædagogen hvis de har fundet behov for yderligere instruktion eller støtte til et barn. Talehørepædagogen er kommet i den enkelte børnehave ca. en gang om ugen.

HVORDAN SIKRER MAN OPFØLGNING?

Hvordan sikrer man helt konkret at ingen børn bliver tabt på vejen fra sprogvurdering til skolestart – at de får det tilbud de skal have? Det er et centralt spørgsmål i sprogarbejdet. Der kan være megen god vilje og udmærkede rammer, men forløbet for det enkelte barn kan mislykkes på grund af sygdom, pædagoger der rejser, lange ventetider osv.

Det er forskelligt hvordan kommunerne har udformet deres procedurer, og hvor ansvaret for opfølgningen er placeret. Bekendtgørelsen siger at børn der har en sag, skal vurderes hvert halve år for at afgøre om indsatsen skal fortsættes, ændres eller ophøre. Besøgene i kommunerne tyder dog på at det ikke altid sker i praksis. Dertil kommer alle de "opfølgningsbørn" der ikke er indstillet til PPR. Her kan både talehørepædagogen, stuepædagogen, institutionslederen og sprogpædagogen være udpeget som den der har ansvaret. Men det er ikke sikkert at det er klart hvad der ligger i det. Og der er stor forskel på om kommunerne selv oplever at systemet er "vandtæt" eller ej.

CASE:

EKSEMPEL PÅ ARBEJDE MED HANDLEPLAN

Umiddelbart efter sprogvurderingen udarbejder stue- og talehørepædagogen i fællesskab en handleplan. Handleplanen beskriver hvad barnet skal lære, hvordan det skal lære det, og hvem der har ansvaret for at føre handleplanen ud i livet. I handleplanen skriver man også hvilke typer af aktiviteter der kan bruges, fx højtlæsning eller spil. I dialogen mellem pædagog og talehørepædagog taler man om hvordan læringsmålene og de foreslåede aktiviteter hænger sammen, og hvordan man dermed skal arbejde mod de opstillede mål. Handlingsplanen er meget konkret. Derfor skal man også ofte redigere den og opstille nye mål da målene ofte hurtigt nås. Talehørepædagogen følger ikke yderligere op på handleplanen, det er pædagogens ansvar.

Forvaltningen har konstateret at der er stor forskel på handleplaner og på hvor operationelle de er. Generelt er der behov for at gøre dem mere anvendelige.

Faktorer der tilsyneladende – i de besøgte kommuner – medvirker til at sikre opfølgningen:

- Talehørepædagogerne kommer ofte i institutionen.
- Talehørepædagogerne følger op på hvert barn, mindst hvert halve år.
- Der er ikke lang ventetid hos talehørepædagogerne.
- God, direkte og uformel kontakt mellem pædagoger, talehørepædagoger og forvaltning
- Klar ansvarsfordeling.
- Engagerede pædagoger og talehørepædagoger.

Faktorer der tilsyneladende kan vanskeliggøre opfølgningen:

- En gentagelse af testen sker for sjældent.
- Uklar ansvarsfordeling mellem faggrupperne.
- Uklarhed om hvornår man må eller skal inddrage talehørepædagogen.
- Lang ventetid hos talehørepædagogen.
- Meget sygefravær hos personalet.

VURDERING

I de to cases om skriftlighed er det slående at dér hvor man ikke skriver noget ned, kommer talehørepædagogen i institutionen hver uge. I den anden kommune laves handleplaner, men til gengæld ser man ikke talehørepædagogen igen.

De fem kommuners erfaringer viser at man ikke umiddelbart kan sætte lighedstegn mellem formalisering og sikkerhed for at alle børn får den rigtige opfølgning.

Nogle steder fungerer det uformelle godt og fleksibelt. Den ubureaukratiske tilgang har sine styrker når den bliver båret af dybt engagerede og professionelle fagfolk. Men det er en usikker

konstruktion hvor personer – engagement, få sygedage og god kemi mellem de implicerede – bliver en forudsætning. Da man ikke kan løbe an på at de præmisser altid er til stede, er det nødvendigt at procedurerne formaliseres så man sikrer at information bliver registreret de rigtige steder, formidlet til de rigtige personer og evalueret for at synliggøre og udvikle praksis.

Det er relevant at notere fx hvornår barnet skal testes igen, hvor ofte talehørepædagogerne skal komme i institutionerne, og hvem de så skal se, hvor lang ventetid der må være hos talehørepædagogerne, og hvem der har ansvaret for hele forløbet.

Samtidig er det vigtigt at være opmærksom på at man stiller nogle krav til kompetencer der måske ikke er til stede. At formulere en handleplan, definere hvad opfølgningen skal bestå i, og at evaluere handleplanen er ikke noget pædagoger (eller talehørepædagoger) nødvendigvis er uddannet i.

ANBEFALINGER

En klar ansvarsfordeling er vigtig: For at sikre at kommunens samlede personaleressourcer spiller sammen på en god måde, skal der etableres klare aftaler om professionsroller. Dette omfatter også sundhedsplejersken som ofte har en døråbner-rolle over for familierne. Der skal også ske en lodret ansvarsafklaring – altså i samarbejdet mellem dagtilbud, børnehaveklasse/SFO og skole.

Individuel handleplan: Et testresultat skal være afsæt for et pædagogisk tiltag. Så snart man har konstateret at et barn er forsinket i sin sproglige udvikling, skal der formuleres en handleplan for barnet. Det skal ske i samarbejde mellem de centrale fagpersoner, fx talehørepædagog, pædagog og barnets forældre, og planen skal sikre at de tager et koordineret medansvar for stimulering af barnets videre udvikling. Resultaterne fra sprogvurderingen skal ses i lyset af en totalforståelse af barnet og bør suppleres med information om andre sider ved barnet. En handleplan tager udgangspunkt i barnets stærke og svage sider, normer for

det alderssvarende sprog og i de individuelle læringsmål den stiller op. Den skal være konkret og anvendelig. Den skal både beskrive de aktiviteter man skal arbejde med (indholdet) og de måder man skal gøre det på (didaktiske tilgange). Den skal desuden omfatte en strategi for opfølgning – en *evalueringsplan*. Der bør være en tydelig sammenhæng mellem sprogvurderingen, pædagogiske tiltag og evalueringsplanen – og en forankring i de mål der er opstillet i den pædagogiske læreplan for børn med særlige behov. Den bør have et kortsigtet og et langsigtet perspektiv.

Individuel evalueringsplan: Det skal sikres at den pædagogiske indsats forløber som den skal, herunder fastlægges hvornår barnets sprog skal vurderes igen. En evalueringsplan skal derfor beskrive de metoder der skal bruges ved evalueringen (fx systematiske observationer, test, interview osv.), hvor ofte man systematisk skal vurdere sproget, og hvem der har ansvar for det.

Kommunal plan: Ifølge dagtilbudsloven skal kommunen udarbejde en plan for kommunens mål og rammer for sprogvurderinger og den pædagogiske opfølgning på dem. I bemærkningerne til loven står der at den skal rumme en samlet beskrivelse af kommunens indsats. Herunder skal planen vise sammenhængen til de pædagogiske læreplaner og til hvordan man håndterer sprogvurderinger af tosprogede børn og den socialpædagogiske bistand til børn efter folkeskoleloven. Sammenhængen til det arbejde der foregår i indskolingen med sprogstimulering og modtagelse af børn med behov for en ekstra indsats, skal fremgå, og endelig skal planen gøre rede for forældrenes inddragelse. Der skal især være fokus på sikring af sammenhæng og kontinuitet mellem indsatser og tilbud.

Derudover bør planen beskrive hvordan de individuelle handle- og evalueringsplaner indgår i sammenhængen, og hvordan man vil evaluere kommunens samlede indsats. Og så bør ansvarsfordelingen mellem pædagog, talehørepædagog, sundhedsplejerske og evt. sprogkonsulent fastlægges her.

Kompetencer til at udforme og gennemføre handle- og evalueringsplaner: Forvaltningerne skal sikre at de personer der formulerer handleplanerne, har de fornødne kompetencer. At udvikle, tilrettelægge og evaluere en fagligt sammenhængende opfølgning kræver en indsigt som de ansvarlige ikke bare kan antages at have i dag. Især udfordres pædagogernes viden om børns sprogudvikling, og hvordan denne bedst sikres.

Kompetenceløft på alle niveauer: Kompetenceudvikling bliver et særdeles vigtigt led i den samlede implementering af sprogvurderingerne. Kommunerne bør udvikle en langsigtet kompetenceudviklingsplan. Den kan fx omfatte tværfaglige kommunale netværk som vigtigt middel til at løfte den samlede kompetence.

Dokumentation, ressourcer og evaluering

Besøgene i kommunerne har vist at der er meget forskellig praksis for papirarbejdet i forbindelse med sprogvurderingerne. Der er behov for klare retningslinjer.

Kommunerne mangler generelt brugbare tal for hvilke og hvor mange ressourcer der bruges på sprogvurderinger og sprogstimulering af de 0-6-årige, og for de resultater der opnås. Hvis man vil udnytte ressourcerne bedst muligt og udvikle området fagligt, er det nødvendigt at denne dokumentation skaffes til veje.

PERSONFØLSOMME OPLYSNINGER

Når pædagoger eller talehørepædagoger tester et barn, skriver de resultatet ned på et registrerings- eller scoringsark. Arket forsynes med barnets navn. Måske danner arket grundlag for en indstilling til PPR – og så indgår det i en formel sag der håndteres som sådan. Måske skal der ikke ske videre, eller man vælger en mere uformel opfølgning på barnet, eventuelt med en handleplan i børnehaven. I disse tilfælde bør der være retningslinjer for hvordan papirerne skal håndteres.

Der er tre hensyn at tage:

- Hensynet til barnets retssikkerhed
- Hensynet til den fagligt kompetente opfølgning på barnets eventuelle vanskeligheder
- Hensynet til den politiske og faglige udvikling af området.

CASE:

Skemaerne gemmes og findes frem hvis der senere viser sig vanskeligheder hos et barn, men journaliseres ikke formelt.

I en af de besøgte kommuner bliver registreringsarket opbevaret af talehørepædagogen, og forældrene får en kopi hvis de beder om det. Hvis der senere kommer en henvisning på et barn, finder man dets gamle sprogvurderingsark frem. Talehørekonsulenten siger at forældrene er glade for at papiret bliver gemt til eventuel senere brug, og pædagogerne synes at det er et godt redskab at have hvis barnet senere får vanskeligheder.

Talehørepædagogerne har diskuteret om det er i orden at følge op uden at systematisere og arkivere formelt, men mener at man undgår mange senere vanskeligheder ved også at tage hånd om de 10 % af børnene der har så små vanskeligheder at det ikke berettiger til at oprette en sag.

Hensynet til barnets retssikkerhed (og dermed lovgivningen) siger at der ikke må indhentes og opbevares personfølsomme eller fortrolige oplysninger om et barn uden at den der opbevarer dem, har forældrenes samtykke, og uden at de ved præcis hvad oplysningerne skal og kan bruges til. Hvis man går ud fra at en registrering af barnets sproglige kompetencer er "personfølsomme oplysninger", gælder det altså også her. Papirer med barnets navn på må heller ikke gemmes efter at formålet med at lave sprogvurderingen for det pågældende barn er opfyldt. Altså bør det kasseres umiddelbart efter udfyldelsen hvis det ikke har givet anledning til en fokuseret eller særlig indsats.

Desuden er det spørgsmålet om fx registreringsarkene gemmes på en måde så det bliver et register, fx ved at de opbevares i alfabetisk rækkefølge eller lægges ind i et computerprogram. Så vil det være påkrævet at anmelde det til Datatilsynet medmindre kommunen i forvejen har en fælles-anmeldelse der også dækker dette. Det er kommunens ansvar at sørge for at loven overholdes på dette punkt.

Hensynet til den fagligt kompetente opfølgning på barnet kan gøre at man gemmer sprogvurderingsresultatet for alle børn. En sprogvurdering man måske vurderede til at være inden for normalområdet, kan fortolkes anderledes hvis barnet senere viser sig at have vanskeligheder alligevel. Databehandlingsloven forbyder ikke at man gemmer resultatet, men det kræver oprettelse af en egentlig sag på barnet. Det betyder dels at et større papirarbejde sættes i gang, dels kan det virke stigmatiserende på barn og forældre. Dette hensyn ligger bag argumenterne for at hjælpe nogle af børnene uden at lave en sag på dem.

Endelig tilsiger **hensynet til den politiske og faglige udvikling af området** at man registrerer data for sprogvurderingerne. I stedet for at gemme selve registreringsarkene (med børnenes navne på) kan dette hensyn tilgodeses ved at man løbende sørger for at registrere de relevante data i anonymiseret form. Det vil fx være barnets køn, alder, tidspunkt for testen, hvilket testmateriale der er anvendt, og scoring/resultat. Se også kapitlet "Resultater" s. 59.

HVAD KOSTER EN SPROGVURDERING?

Det har vist sig at være umuligt at afdække hvor mange ressourcer de besøgte kommuner bruger på sprogvurderinger og talehørepædagogisk arbejde i dag. Bevillingerne er ikke opgjort specifikt på disse områder, og selvom der findes numre i kontoplanen til det, er det ikke sikkert at de bliver brugt. I opgørelser af talehørepædagogernes arbejdstimer kan man ikke se om de arbejder med 0-6-årige eller skolebørn. Heller ikke antallet af børn der får talehørepædagogisk bistand, er tilgængeligt. Men selv hvis man kunne skaffe tallene, ville de skulle tages med forbehold på grund af meget forskellig praksis for hvornår man opretter sager, og hvornår man arbejder mere uformelt (jf. citatet i boksen s. 47).

Det er dog muligt at få et indtryk af hvor meget tid selve den enkelte sprogvurdering tager. Med *Den Bornholmske Treårsscreening* bruges ca. 2½ time pr. barn til screening inklusive forældrevejledning, transport og evt. et til to korte genbesøg. En del screeninger varer ca. en time mindre, mens enkelte tager væsentligt længere tid. I Albertslund Kommune anslår forvaltningen i *Analyse af sprogstimulering på førskoleområdet* fra 2004 at det koster 2,1 personaletime pr. barn at screene med kommunens eget materiale. Heraf er 1,2 time til talehørepædagogen og 0,9 time til talehørekonsulenten til forberedende arbejde og opfølgning. Hvad angår *Sprogvurderingsmateriale til 3-årige,* tager selve testen ca. en halv time at gennemføre, men pædagoger der har pilottestet materialet i Brøndby Kommune, siger at det kan svinge meget. Hertil kommer forberedelse, forældrekontakt osv.

ANBEFALING

Opbevaring og brug af oplysninger i forbindelse med sprogvurderingerne:
Kommunerne bør – eventuelt via KL – etablere lovlige og hensigtsmæssige procedurer for opbevaring og anvendelse af de oplysninger der indhentes via sprogvurderingerne.

Bevilling til arbejdet med sprogvurderinger
Kommunerne har fået 51,5 millioner pr. år til arbejdet med sprogvurderinger. Det er DUT-midler, så de er altså bevilget via bloktilskuddet og ikke øremærket til formålet. Beløbet er beregnet ud fra hvad man forventer det vil kræve at anvende *Sprogvurderingsmateriale til 3-årige*: at kommunerne bruger tre uger til at få sat arbejdet i gang og 2½ time pr. barn til arbejdet i institutionen, inkl. forberedelse, forældresamtale osv. Det er ikke forudsat at pædagogerne skal have yderligere uddannelse for at løse den nye opgave (kilde: Børn og Unge, nr. 24, 2007). Tildelingen af DUT-midler ser altså ud til at svare til de umiddelbare omkostninger ved en sprogvurdering når man vurderer det ud fra erfaringerne i de fem kommuner.

RESSOURCER TIL OPFØLGNING

Opfølgningen – den pædagogiske indsats med sprogstimulering – skal prioriteres i daginstitutionens hverdag. I nogle af de besøgte kommuner høres frustrationer fordi det er svært at overskue de mange nye tiltag som skal implementeres, fx læreplaner, børnemiljøvurderinger og sprogvurderinger. Knappe ressourcer kan betyde ventetid, at talehørepædagogen vælger ikke at undervise børnene individuelt, men vejleder indirekte gennem pædagogen, at de fysiske rammer ikke er ideelle osv.

VURDERING – RESSOURCER

Det har ikke været muligt at gennemføre en analyse af hvilke ressourcer der rent faktisk har været til rådighed for sprogvurderinger og opfølgning i de enkelte kommuner fordi tallene ganske enkelt ikke findes. Man kan altså ikke

CASE:
Bevillinger til sprogarbejde

I en kommune får institutionerne øremærkede sprogmidler beregnet ud fra antallet af tosprogede, socialt belastede og børn med handleplan. Det er med disse midler man ansætter sprogmedarbejdere. Men ikke alle institutioner har en sprogmedarbejder. Nogle vælger at bruge deres øremærkede ressourcer til at købe vikartimer for stuepædagogen, der så kan gå fra nogle timer med en sproggruppe. Det beskrives som et sårbart system hvor sygdom let kan komme i vejen for at aktiviteterne bliver gennemført.

Derudover er det muligt at søge ekstra midler til konkrete projekter og låne materialer til sprogstimulering. Projektbevillingerne uddeles efter et årligt tema, fx "miljø", "integration" eller "inklusion".

sige noget om hvorvidt ressourcerne er knappe eller rigelige. Dette siger i sig selv noget om nødvendigheden af at kommunerne skaffer sig et overblik over om de anvender ressourcerne optimalt.

RESULTATER

Der findes næsten ingen systematisk dokumentation for eller evaluering af resultaterne i forbindelse med sprogvurderinger og opfølgningen på dem. I spørgeskemaundersøgelsen blev alle kommuner bedt om at sende det ind de måtte have, og der kom kun nogle enkelte rapporter med et lidt andet fokus. En kommune gav det spændende svar at "indsatsen medførte et fald i antallet af børn i børnehavealderen med sprogvanskeligheder. Over en toårsperiode aftog antallet med 80 %, hvorefter niveauet har stabiliseret sig." Da vi forsøgte at kontakte kommunen for at få dette uddybet, var den medarbejder der vidste noget om dette, langtidssygemeldt, og det var ikke muligt at finde skriftlig dokumentation.

Det er vigtigt at holde sig for øje at det således heller ikke er muligt med de eksisterende oplysninger at sige noget om effekten af *den ene sprogvurderingsmetode i forhold til den anden* – for der er ikke gennemført sammenlignelige undersøgelser af forskellige metoder. De eneste tal der foreligger, viser kun noget om *effekten af tidlig identificering af børn med behov for sprogstimulering og deraf følgende tidlig indsats.*

En undersøgelse er gennemført på Bornholm hvor alle børn født i 1985 er screenet som 3-årige og derefter fulgt frem til 9. klasse. Resultatet af undersøgelsen var blandt andet at:

- Barnets ordforråd, sætningslængde og forståelse ved 3-årsscreeningen har betydning for læsningen helt op i 9. klasse

ANBEFALINGER

Tilstrækkelige ressourcer: Kommunerne bør sikre at der er tilstrækkelige ressourcer til at give de børn der har behov, et relevant tilbud.

Overblik over ressourcerne: For at kunne følge og analysere de ressourcer der anvendes på området, bør kommunerne arbejde med mere specificerede budgetter og regnskaber i forbindelse med sprogvurderinger og det efterfølgende sprogarbejde.

- Barnets udtale i 6-årsalderen har især betydning ved læsestarten (begyndelsen af 2. klasse).

Da børnene fra årgang 1985 blev læsetestet i 9. klasse, klarede de sig "særdeles pænt" i forhold til landsgennemsnittet. "De dygtige elever er blevet hurtigere og sikrere læsere end gennemsnittet i landsundersøgelsen, og antallet af elever i de tre svageste kategorier [ud af ni] er halveret [i forhold til landsgennemsnittet]."

Undersøgelsen tilskriver dette at børn med vanskeligheder er fundet tidligt og har fået et målrettet tilbud om sprogstimulering.

På kommunens hjemmeside – under PPR Bornholm – konstateres at "langt de fleste bornholmske børn er afsluttet i talehørepædagogisk regi, når de starter i skolen. De børn, der fortsat har behov for hjælp ved skolestart, er velkendte og kan derfor tilbydes relevant hjælp fra starten."

VURDERING – RESULTATER

At kommunerne ikke har tal på antallet af børn der får støtte, og på de ressourcer der bliver brugt på det, vidner om manglende tradition for dokumentation, statistik og evaluering. Det er tankevækkende fordi det er svært at forestille sig hvordan man strategisk kan styre et område når man ikke ved hvor mange ressourcer man bruger på det, eller hvad man får ud af dem.
Med de oplysninger der er tilgængelige, er det også umuligt at påvise den præcise effekt af indsatsen i de kommuner der har arbejdet med dette. Vi er slet ikke i tvivl om at tidlig indsats med sprogstimulering har en positiv effekt og medvirker direkte til at give mange børn et mere udbytterigt skoleforløb. Vi er heller ikke i tvivl om at sprogscreeninger er et fornuftigt værktøj til at finde de børn der har behov for en særlig indsats så tidligt som muligt. Det er bare ikke dokumenteret.

CASE:
Målbar effekt

I Brøndby har man i en årrække gennemført læsetest i 1.-4. klasse. Her viser det sig at sprogstimuleringen må have båret frugt, for børnene er over landsgennemsnittet indtil 4. klasse. Men derfra begynder man at teste tekstforståelsen, og så får børnene dårligere resultater på forståelse og ordforråd. Ordforrådet er det vigtigste i forhold til senere succes i uddannelsessystemet, så det overvejes hvordan dét kan gribes an.

CASE:

Hvad sker der når man begynder på sprogvurderingerne?

I Randers steg antallet af børn der blev indstillet, fra 115 i skoleåret 96/97 til 175 i det følgende år – samtidig med at man iværksatte det store Sprogprojekt og indførte Den Bornholmske Treårsscreening. Det svarer til en stigning fra ca. 15 % af årgangen til 23 %. Til gengæld faldt antallet igen til 80 børn pr. år i 2000/01.

Sprogprojektet gjorde at man indstillede flere børn med sproglige vanskeligheder, men siden er antallet faldet igen da man fik iværksat initiativer over for børnene tidligere. Indførelsen af screeningerne var en markant ændring i forhold til den daværende holdning om at "vente og se tiden an".

Indførelsen af *TRAS* skabte et nyt ryk hos dagplejere og pædagoger hvad angik opfattelsen og håndteringen af sprogarbejdet, og der blev opnået tydelige forbedringer allerede inden for et år.

CASE:

Effektiv sproggruppe

Med hensyn til effekten af selve sprogstimuleringen fortæller medarbejdere fra den gamle Nørre Rangstrup Kommune at det ikke var ualmindeligt at børnene rykkede tre år udviklingsmæssigt på tre måneder i intensiv sproggruppe.

ANBEFALINGER

Dokumentation og statistik: Med de tilgængelige oplysninger er det svært at sætte tal på hvad sprogvurderinger rent faktisk koster. Samtidig med at kommunerne påbegynder sprogvurderingerne, bør de sørge for at dokumentere hvor mange børn der screenes og indstilles, og hvor mange af disse børn der stadig har vanskeligheder ved skolestart og senere i uddannelsesforløbet. Først når man har de tal, kan udgifter og gevinster ved sprogvurderingen vurderes op imod hinanden.

Helt konkret bør kommunerne, samtidig med at de påbegynder sprogvurderingerne, sørge for at dokumentere – år for år:

- Hvor mange børn der ikke sprogvurderes fordi forældrene siger nej tak
- Hvor mange børn der sprogvurderes
- Hvor mange børn der vurderes at have behov for en fokuseret indsats ved 3-årsvurderingen
- Hvor mange børn der vurderes at have behov for en særlig indsats ved 3-årsvurderingen
- Hvor mange årsværk eller lønningskroner kommunen bruger på talehørepædagoger for 0-6-årige
- Hvor mange årsværk eller lønningskroner kommunen bruger på talehørepædagoger for skolebørn (gerne opdelt i indskoling, mellemtrin og overbygningen).

Statistikken bør opbygges efter årgange så det bliver muligt at lave forløbsanalyser årgang for årgang og dermed at se om man efterhånden bliver bedre til at reducere antallet af børn med behov endnu før de kommer i skole, og om udgifterne/timerne til talehørepædagog mindskes for skolebørnenes vedkommende. Derudover vil det være oplagt at sammenholde tallene med resultaterne i de nationale test i læsning.

Om undersøgelserne bag

To undersøgelser danner grundlag for dette hæfte. En spørgeskemaundersøgelse til samtlige kommuner og besøg med fokusgruppeinterview i fem udvalgte kommuner.

SPØRGESKEMAUNDERSØGELSEN

En udførlig beskrivelse af de anvendte metoder findes på www.eva.dk.

For at danne os et overblik over området lod vi NIRAS Konsulenterne gennemføre en spørgeskemaundersøgelse blandt de gamle kommuner. Da undersøgelsen fandt sted i foråret 2007 og altså efter strukturreformens gennemførelse, sendte vi spørgeskemaerne til de nye kommuner.

Modtagerne skulle videresende skemaerne til de ansvarshavende fra de gamle kommuner. På den baggrund finder vi svarprocenten på 77 tilfredsstillende.

Via spørgeskemaets undersøgelse søgte vi at kortlægge de enkelte kommuners praksis på området. Anvendte man sprogvurderinger i kommunen, hvem gennemførte i givet fald vurderingerne (pædagoger, talehørepædagoger), deltog forældrene, og hvor foregik vurderingerne (fx i hjemmet eller institutionen)? Desuden blev der spurgt til hvor lang erfaring den pågældende kommune havde med at sprogvurdere.

Dernæst blev der spurgt til procedurer og retningslinjer. Var det obligatorisk at vurdere, blev alle børn vurderet, og skete det efter faste retningslinjer? Vi spurgte til hvornår i barnets liv vurderingen fandt sted, og om der gjaldt forskellige retningslinjer for at vurdere piger og drenge og for tosprogede og modersmålstalere. I de kommuner hvor kun nogle blev vurderet, spurgte vi også til hvilke kriterier disse børn blev udvalgt efter.

Kommunerne blev spurgt hvilket eller hvilke materialesystemer de brugte, om alle i kommunen skulle bruge samme materiale(r), eller om det

var op til den enkelte institution eller talehørepædagog at vælge. Desuden blev der spurgt til materialets eventuelle differentieringer i forhold til køn og tosprogethed, og hvorvidt man benyttede forskelligt materiale til tosprogede og modersmålstalere og til drenge og piger.

Vi spurgte til om der var fastlagte opfølgningsprocedurer og i givet fald hvilke, og hvem der havde ansvaret for at der blev fulgt op. Sluttelig spurgte vi til hvem der havde taget initiativ til at indføre sprogvurderinger, hvem der havde det overordnede ansvar, og hvorvidt der var blevet foretaget systematiske evalueringer.

Resultatet – erfaringer med sprogvurderinger
77 % af de 279 "gamle" kommuner fra før kommunesammenlægningerne besvarede spørgeskemaet. Det fremgik at 26 % af disse – svarende til 54 kommuner – havde arbejdet systematisk med sprogvurderinger ud over hvad der følger af folkeskolelovens § 4a.
23 af kommunerne havde mindst seks års erfaring på området. 22 kommuner havde udarbejdet bindende retningslinjer for hvordan sprogvurderingerne skulle gennemføres, og 17 af de gamle kommuner vurderede alle børn.

Hvem gennemførte vurderingerne
I 38 af de gamle kommuner var det PPR (Pædagogisk-Psykologisk Rådgivning, dvs. talehørekonsulenter eller talehørepædagoger) der stod for sprogvurderingerne. I 23 af kommunerne var det talehørepædagoger der gjorde det alene, i 13 af dem skete det i samarbejde med pædagoger.

26 af disse 38 gjorde det når børnene havde en bestemt alder – men det var dog kun 15 der sprogvurderede *alle* børn. 10 af disse gjorde det

i børnenes hjem. Yderligere fem kommuner har sprogvurderet børnene ved en bestemt alder og gjort det i hjemmet, men har blot ikke taget alle børn med.

I otte kommuner var det pædagoger der gennemførte sprogvurderingerne alene. Kun tre af dem gjorde det med alle børn, mens fire gjorde det på baggrund af en bekymring for barnet. Seks af disse kommuner brugte observationsmaterialet *TRAS*. Seks kommuner brugte en særligt udpeget pædagog (sprogpædagog) i hver institution.

Det er altså kun tre kommuner der har konkrete erfaringer med den model som Familieministeriet lægger op til med *Sprogvurderingsmateriale til 3-årige* – at pædagogerne alene skal stå for en vurdering af alle børn.

BESØG I FEM KOMMUNER

Ud fra kommunernes svar i spørgeskemaundersøgelsen fandt vi de kommuner der

- havde tre eller flere års erfaringer med sprogvurderinger
- havde haft bindende eller vejledende retningslinjer for deres sprogvurderinger
- havde sprogvurderet alle børn eller alle børn i dagtilbud.

17 kommuner opfyldte disse kriterier, og derudfra udvalgte vi fem kommuner efter yderligere kriterier om geografi (by/land), hvem der havde gennemført sprogvurderingerne (pædagog/talehørepædagog), anvendt fremgangsmåde (*Den Bornholmske Treårsscreening, TRAS,* andre tilgange og pilottest af *Sprogvurderingsmateriale til 3-årige*), og om der var mange eller få tosprogede børn i kommunen. Da det var de nye kommuner vi besøgte, var der i to tilfælde tale om flere gamle der var sammenlagt til en. Sammenlagt hørte vi om syv PPR-kontorers hidtidige praksis.

I hver kommune holdt vi et møde på en dags varighed hvor vi talte med tale-hørekonsulent(er), talehørepædagoger, pædagoger og repræsentanter for forvaltningen, fx en udviklingskonsulent, dagtilbudschef, skolekonsulent eller tilsvarende.

Deltagerne blev spurgt om deres praksis – hvordan sprogvurderinger og opfølgning havde været tilrettelagt, om deres vurdering af hvad der havde fungeret godt og mindre godt, og om deres ideer til hvordan disse ting bør gribes an fremover. I diskussionerne blev der spurgt nærmere ind til samarbejde, forældrenes rolle, organisering, opfølgning, ressourcer og særlige forhold vedrørende tosprogede.

Udførlige referater fra møderne blev udarbejdet af EVA og efterfølgende godkendt i kommunerne. Referaterne sammen med den faglige gruppes synspunkter danner grundlag for hæftets indhold. I fremstillingen er der dog kun gjort rede for eksempler på praksis og erfaringer der kan have direkte relevans for den situation de øvrige kommuner står i helt aktuelt.

EKSPERTSEMINAR

For at få yderligere et perspektiv på undersøgelsen inviterede EVA tre eksperter på hver deres felt til at give et oplæg om udvalgte temaer. **Kristine Jensen de Lopez**, lektor, cand.-psych., ph.d. i udviklingspsykologi ved Institut for Kommunikation, Aalborg Universitet, og leder af forskningsenheden Cognitive Psychology Unit, talte om *Test af børns sproglige udvikling* – hvad en test er, hvad man kan og ikke kan teste, og hvilke krav man bør stille til en test. **Eva-Kristina Salameh**, logopæd, med dr., Logopedmottagningen, Språkens Hus ved Universitetssjukhuset Malmö, talte om *Tosprogede børns sproglige udvikling* – hvornår er der tale om generelle sproglige vanskeligheder, og hvornår skyldes vanskelighederne manglende sproglig eksponering? Hvordan afgør man det, og hvad betyder det for sprogstimuleringsindsatsen? **Connie Boye**, speciallærer, exam.pæd.-psyk., master i specialpædagogik, pædagogisk konsulent ved JCVU Uddannelses- og Udviklingsafdelingen, Viby, talte om *Skolestartere i – og med sprog*, specifikt: Hvordan laves en god overgang fra børnehave til skole?

DANMARKS EVALUERINGSINSTITUT

Østbanegade 55, 3.
2100 København Ø

T 35 55 01 01
F 35 55 10 11

eva@eva.dk

Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) evaluerer og udvikler undervisning og uddannelse samt dagtilbud for børn. EVA er nationalt videnscenter for evaluering.

Læs mere om EVA på www.eva.dk.

ISBN: 97-887-7958-432-7

9 788779 584327